

RESULTATEN TWEEDE DEELNEMERSONDERZOEK VAN SCHULDEN NAAR KANSEN AEGON

RAPPORTAGE OVER RESULTATEN ONDER DEELNEMERS AAN PROJECTEN
VAN SCHULDEN NAAR KANSEN DIE ONDERSTEUND WORDEN DOOR
AEGON IN 2018

APRIL 2019

Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke
Innovatie / Lectoraat Armoede Interventies /
Faculteit Maatschappij en Recht

COLOFON

Het lectoraat Armoede Interventies van de Hogeschool van Amsterdam zoekt samen met onderwijs, gemeente en maatschappelijke organisaties naar antwoorden op vragen rond armoede en interventies. Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van en mede mogelijk gemaakt door Aegon.

AUTEURS

Jodi Mak
Sibel Telli
Rick Schaap
Elif Cankor
Lima Emal
Roeland van Geuns

© Hogeschool van Amsterdam
April 2019

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van een volledige bronvermelding.

AMSTERDAMS KENNISCENTRUM VOOR MAATSCHAPPELIJKE INNOVATIE

Wibautstraat 5a
Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
www.hva.nl/akmi

RESULTATEN TWEEDE DEELNEMERSONDERZOEK VAN SCHULDEN NAAR KANSEN AEGON

RAPPORTAGE OVER RESULTATEN ONDER DEELNEMERS
AAN PROJECTEN VAN SCHULDEN NAAR KANSEN DIE
ONDERSTEUND WORDEN DOOR AEGON IN 2018

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	7
	DOEL VAN HET DEELNEMERSONDERZOEK	7
	FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID	9
	ONDERZOEKSVERANTWOORDING	9
2.	RESULTATEN T0-METING: UITGANGSSITUATIE DEELNEMERS	13
	ACHTERGRONDKENMERKEN, DAGELIJKE ACTIVITEITEN EN INKOMEN	13
	SCHULDEN	14
	BEWINDVOERING EN BETALEN VASTE LASTEN	15
	MOTIVATIE	16
	FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID IN HET ALGEMEEN	16
	ELEMENT 1: ORDE EN OVERZICHT IN DE EIGEN ADMINISTRATIE	17
	ELEMENT 2: BASALE KENNIS EN BEGRIP VAN FINANCIËLE ZAKEN	18
	ELEMENT 3: INKOMEN GENEREREN	19
	ELEMENT 4: UITGAVEN BEHEERSEN (ECONOMISCH KEUZEGEDRAG)	20
	SAMENVATTENDE CONCLUSIES	21
3.	RESULTATEN T1-METING: KORTE TERMIJN EFFECTEN	23
	ACHTERGRONDKENMERKEN, DAGELIJKE ACTIVITEITEN EN INKOMEN	23
	SCHULDEN	25
	BEWINDVOERING EN VASTE LASTEN	26
	FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID IN HET ALGEMEEN	28
	LEEREFFECTEN	30
	SAMENVATTENDE CONCLUSIES	33
4.	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	35
	BIJLAGE A: RESPONSTABEL AEGON 31-12-2018	39
	BIJLAGE B: TECHNISCHE VERANTWOORDING	41

1

1. INLEIDING

DOEL VAN HET DEELNEMERSONDERZOEK

Met het doel om financiële zelfredzaamheid in Nederland te bevorderen, steunt Aegon sinds 2016 verschillende lokale projecten op het gebied van armoedebestrijding en schuldhulpverlening. De projecten richten zich op mensen met schulden of op mensen met een groot risico op schulden die in armoede leven. Aegon financiert deze projecten en biedt vrijwillige inzet van haar medewerkers. De projecten worden binnen de lokale infrastructuur gevonden, georganiseerd of versterkt. Dat gebeurt door of in samenwerking met lokale partners die de doelgroep goed kennen en begeleiden. Aegon sluit hiermee aan bij het actieprogramma Van Schulden naar Kansen dat in 2015 door de Delta Lloyd Foundation is gelanceerd. De Delta Lloyd Foundation ging in 2018 verder onder de naam Stichting van Schulden naar Kansen (VSNK). Per stad is een selectie gemaakt van doelgebieden met de hoogste concentraties huishoudens met een (zeer) laag inkomen. Hierbij is tevens gekeken naar het aantal huishoudens met schulden: de doelgroep waar Van Schulden naar Kansen zich op richt. Op basis hiervan zijn doelgebieden aangewezen. Stichting VSNK richt zich op doelgebieden in Amsterdam, Arnhem, Zwolle en Rotterdam. Aegon richt zich op doelgebieden in Groningen, Leeuwarden en Den Haag. In deze doelgebieden wil Aegon in 2021 het aantal huishoudens met probleemschulden met 6000 gereduceerd hebben. In tabel 1 staan de beoogde aantallen huishoudens per doelgebied en in tabel 2 de betreffende postcodes in die gebieden. Wanneer we over een bepaalde buurt spreken betreft het dus niet het hele stadsdeel maar slechts enkele postcodegebieden uit de genoemde buurt.

Tabel 1. Beoogd aantal huishoudens Aegon (2016-2021)

	Huishoudens in armoede	Doelgroep (probleemschulden)	Reductie
Den Haag	51.900	20.000	3.540
Groningen	14.300	9.500	1.680
Leeuwarden	7.500	4.400	780
Totaal			6.000

Tabel 2. Postcodegebieden Van Schulden naar Kansen

Den Haag	Laakkwartier Sporwijk	2521 t/m 2524
	Moerwijk	2531 t/m 2533
	Schilderswijk Groente- en Fruitmarkt	2525 t/m 2526
	Stationsbuurt	2515
	Transvaalkwartier	2571 t/m 2572
Groningen	Noord-West: Selwerd Paddepoel-Zuid Paddepoel-Noord Zernikecampus Selwerderhof Tuinwijk	9741, 9742, 9747
	Oosterparkwijk: De Gorechtbuurt Vogelbuurt Bloemenbuurt Florabuurt Damsterbuurt	9713
	Oud-Noord (voorheen Korrewegwijk): De Hoogte Indische buurt Professorenbuurt	9714 t/m 9716
Leeuwarden	Bilgaard Havankpark	8918 t/m 8919
	Heechterp-Schieringen Wielepolle Scheperbuurt	8924 en 8936 t/m 8937
	Oldegalileën Bloemenbuurt Vrijheidswijk 't Vliet	8921 t/m 8923
	Valeriuskwartier Magere Weide	8915

Aegon probeert financiële steun en vrijwillige inzet te verlenen aan projecten in deze doelgebieden of in elk geval de deelnemers uit deze gebieden te rekruteren. Uitgangspunt is dat elke deelnemer aan een project een huishouden vertegenwoordigt; ontwikkelingen op het gebied van financiële zelfredzaamheid van een deelnemer kunnen dus effect hebben op een heel huishouden. Het lectoraat Armoede Interventies van de Hogeschool van Amsterdam voert een meerjarig onderzoek uit om te bepalen welke effecten de inspanningen in de doelgebieden hebben. Behalve onderzoek op project- en doelgebiedsniveau wordt er tot en met 2020 continu onderzoek gedaan onder alle deelnemers aan de gefinancierde projecten. Het doel van het deelnemersonderzoek is inzicht te krijgen in de ervaren meerwaarde van deelname aan de door Aegon ondersteunde activiteit vanuit het perspectief van

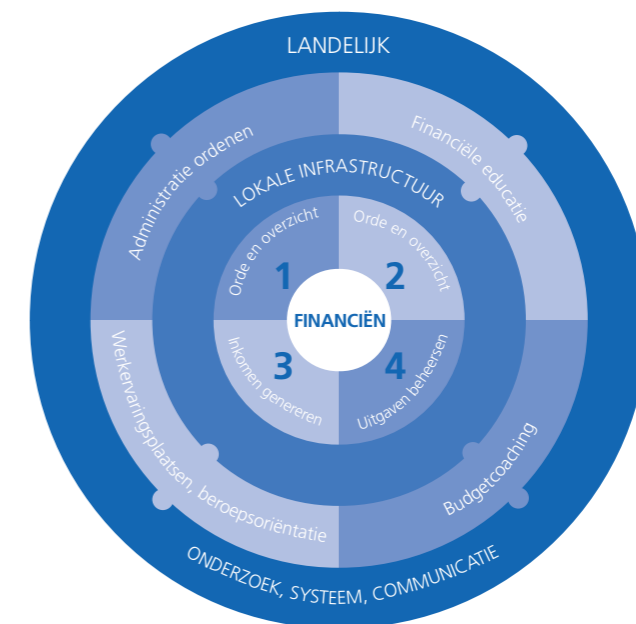
de deelnemer zelf. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de mate waarin een deelnemer financieel zelfredzamer is geworden als gevolg van deelname aan een door Aegon ondersteund project.

FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID

In Van Schulden naar Kansen wordt structurele financiële zelfredzaamheid als oplossing gezien voor probleemschulden: mensen die financieel zelfredzaam zijn, hebben een aanzienlijk kleinere kans op problematische betalingsachterstanden of schulden. Om financiële zelfredzaamheid te kunnen meten maakt het lectoraat Armoede Interventies van de Hogeschool van Amsterdam gebruik van een model, ontwikkeld door Stichting VSNK, waarbij vier elementen centraal staan voor de bevordering van de financiële zelfredzaamheid. Wanneer iemand goed functioneert op deze vier elementen zal deze persoon ook financieel zelfredzaam zijn. De elementen zijn gebaseerd op de basis-competenties van het Nibud¹ en op onderzoek naar schuldhulpverlening en armoede². Projecten van Aegon die in het kader van het actieprogramma Van Schulden naar Kansen worden gefinancierd, richten zich op één of meer van deze elementen. De vier elementen zijn:

1. *Orde en overzicht in de eigen administratie*: deelnemers hebben zicht in hun inkomsten en uitgaven. Zij hebben overzicht op hun administratie en bewaren dat geordend in een map
2. *Basale kennis en begrip van financiële zaken*: deelnemers beschikken over basale rekvaardigheden; zij begrijpen de gevolgen van financieel handelen en weten welke instanties antwoord kunnen geven op financiële vragen. Daarnaast kunnen zij financiële risico's inschatten
3. *Inkomen genereren*: deelnemers vinden een (nieuwe) functie of werkervaringsplaats of starten met een opleiding
4. *Uitgaven beheersen (economisch keuzegedrag)*: deelnemers geven niet meer uit dan dat zij aan inkomsten hebben. Zij kunnen zowel op de korte als op de lange termijn hun uitgaven plannen.

Figuur 1. Model van financiële zelfredzaamheid

ONDERZOEKSVERANTWOORDING

De onderzoeksvragen die in het deelnemersonderzoek beantwoord worden zijn:

Welke meerwaarde zien deelnemers zelf van deelname aan de ondersteunende activiteit?

Welk effect heeft deelname aan de activiteit gehad op hun financiële zelfredzaamheid?

¹ Nibud (2012). Goed omgaan met geld. Achtergronden bij de competenties voor financiële zelfredzaamheid. Utrecht: Nibud.

² Jungmann, N., Geuns, R. van, Klaver, J., Wesdorp, P., & Wolk, J. van der (2012). Preventie: voorkomen is beter dan genezen. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Geuns, R. van, Jungmann, N., & Weerd, M. de (2011). Klantprofielen voor schuldhulpverlening. Amsterdam: Regioplan;

Duyx, H. (2014) Op zoek naar houvast. Over armoede in Nederland. Van mens tot mens, magazine van vereniging Humanitas. November 2014, 14-22.

Wijzer in Geldzaken (2014). Monitor financieel gedrag. Den Haag: Wijzer in geldzaken.

Geuns, R. van (2013). Every picture tells a story. Armoede een gedifferentieerd verschijnsel. Lectorale rede. Hogeschool van Amsterdam.

De onderzoekers kijken hierbij naar hun financiële gedrag, hun kennis en vaardigheden en hun arbeidsmarktgedrag. De onderzoekers bevragen de deelnemers door middel van een ontwikkelde en uitgeteste enquête. Om het effect van de activiteiten in kaart te brengen, wordt op drie momenten een meting uitgevoerd onder de deelnemers:

- > Vlak voordat men gaat deelnemen aan de activiteit (nulmeting)
- > Vlak nadat (binnen twee weken) de activiteit is afgerond (éénmeting)
- > En 6 maanden na afloop van het traject (tweemeting)

Tijdens de nulmeting (T0) wordt de uitgangssituatie in kaart gebracht: welk mate van financiële zelfredzaamheid en economische zelfstandigheid heeft men op dat moment? De onderzoekers inventariseren dit aan de hand van een aantal vragen betreffende financieel gedrag, financiële kennis en vaardigheden, inkomenspositie en arbeidsmarktgedrag. In de éénmeting (T1) worden dezelfde vragen gesteld betreffende financieel gedrag, financiële kennis en vaardigheden, inkomenspositie en arbeidsmarktgedrag en wordt de deelnemer bevraagd op de door hem/haar ervaren meerwaarde van de activiteit. Middels deze meting kan iets gezegd worden over de effecten op korte termijn van de deelname. Om iets te kunnen zeggen over het langere termijn effect doen de onderzoekers na zes maanden de tweemeting (T2). Wederom leggen zij de respondenten dezelfde vragen voor.

Elk jaar verschijnt er een overall-rapportage. Het eerste rapport met de resultaten van de projecten van Aegon verscheen in april 2018³. De voorliggende rapportage is de tweede overall-rapportage: de resultaten van de deelnemers aan projecten tot en met 31 december 2018. Daarnaast zijn er project-rapporten gemaakt van de projecten waarvan de respons hoog genoeg was om analyses te verrichten, namelijk minstens 15 respondenten. Deze zijn opvraagbaar bij het Lectoraat Armoede Interventies van de Hogeschool van Amsterdam. In hoofdstuk 2 staan we stil bij de uitgangssituatie van alle deelnemers aan het programma van Schulden naar Kansen tot en met 31 december 2018. In hoofdstuk 3 gaan we in op de effecten op de korte termijn van de respondenten die de T1 hebben ingevuld. We sluiten het rapport af met samenvattende conclusies. Omdat de respons op T2 erg laag is, kunnen we in dit rapport nog geen verslaglegging doen over de antwoorden van de respondenten op de T2

Belangrijk 1: optellingen in beschrijvingen, figuren en tabellen komen niet altijd uit op 100%. Dit heeft met afrondingen te maken!

Belangrijk 2: bij grote aantallen hebben we een statistische toets gedaan om te kijken of de verschillen tussen groepen of meetmomenten statistisch significant zijn. Significante verschillen hebben we weergegeven met sterretjes: hoe meer sterretjes, hoe kleiner de kans dat het gevonden verschil op toeval berust. De 'n' staat voor 'aantal'.

³ Mak, J., Cankor, E., Lako, D., Schaap, R., Telli, S., & van Geuns, R. (2018). Resultaten eerste deelnemersonderzoek Van Schulden naar Kansen Aegon: rapportage over resultaten onder deelnemers aan projecten Van Schulden naar Kansen die ondersteund worden door Aegon in 2017. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie.

2

2. RESULTATEN TO-METING: UITGANGSSITUATIE DEELNEMERS

Tot en met 31 december 2018 hebben er sinds de start van het programma Van Schulden naar Kansen 1774 deelnemers meegedaan aan projecten die gesteund worden door Aegon in doelgebieden in Den Haag, Leeuwarden en Groningen⁴. De projecten 'Leef bewust schuldvrij' van Stichting Nelis en 'Weer zelf doen' van Care to coach zijn in 2018 gestopt. De respons van deze projecten is wel meegenomen in de analyses. De respons tot en met 31 december 2018 is per project per meting weergegeven in de bijlage. In dit overzicht staat ook op welke van de vier elementen van financiële zelfredzaamheid de projecten zich (vooral) richten. In dit hoofdstuk gaan we in op de resultaten van de nulmeting. Tot en met 31 december 2018 hebben in totaal 330 deelnemers aan 19 projecten die Aegon in 2018 ondersteunt de vragenlijst voor de start van het project ingevuld. Sinds de rapportage over 2017 zijn er 289 respondenten bijgekomen.

ACHTERGRONDKENMERKEN, DAGELIJKE ACTIVITEITEN EN INKOMEN⁵

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 39 jaar (spreiding: 18-80). Het merendeel is vrouw (60%). De respondenten konden aankruisen tot welke groep ze zich zelf rekenen. Een meerderheid (58%) voelt zich tot de groep Nederlanders horen, 4% voelt zich Surinaams, 4% Turks, 4% Eitrees, 3% Antilliaans en 1% voelt zich Syrisch. De rest (24%) rekent zich tot een andere groep en 7% wil geen antwoord op deze vraag geven. Van de respondenten is 21% hoog opgeleid en bijna een kwart (23%) heeft geen opleiding of alleen basisschool. Bijna de helft (45%) geeft aan alleen te wonen, 14% woont met een partner en kind(eren) en ruim een vijfde (21%) woont samen met kinderen en heeft co-ouderschap. Deze achtergrondkenmerken wijken nauwelijks af van de resultaten van de eerste T0 over 2017. Grootste verschil is dat er minder respondenten zijn die zich tot de Nederlandse groep voelen horen: in 2017 was dit 68%, in 2018 58%. Ook zijn er nu meer respondenten hoog opgeleid: in 2017 was dit 12%, in 2018 21%. Aangezien de respondentengroep in 2017 nog erg klein was (n = 41) kunnen we hier geen conclusies aan verbinden.

Negenentwintig procent van de respondenten heeft geen betaald werk en doet ook geen opleiding, een zelfde percentage (29%) heeft een betaalde baan, iets minder dan een vierde (23%) verricht (ook) vrijwilligerswerk, 17% doet een opleiding, 10% heeft een eigen bedrijf, 4% doet klusjes, 3% heeft een werkervaringsplek, 2% een stage en 2% doet niks vanwege ziekte. Zeven procent van de respondenten heeft (ook) de categorie 'anders' ingevuld. Een bijstandsuitkering wordt het vaakst (42%) genoemd als inkomstenbron, gevolgd door salaris (23%), een WIA, WAO of Wajong-uitkering (11%), geld vanuit eigen bedrijf (9%), een WW-uitkering (8%), studiefinanciering (5%), geld van vrienden (4%), inkomsten van (ex-)partner (4%), geld door klusjes (3%), pensioen (2%), andere uitkeringen zoals WAZO (zwangerschapsuitkering) (2%) en alimentatie (2%). Twee procent van de respondenten geeft aan van niks te leven en 1% van de respondenten noemt (ook) andere bronnen van inkomsten zoals: 'een participatiebaan', 'ik werk zwart', 'ik doe dagbesteding bij houtwerkplaats'. In vergelijking met 2017 hebben minder respondenten een WIA, WAO of Wajong-uitkering: 20% in 2017 ten opzicht van 11% in 2018.

In tabel 3 wordt weergegeven wat de inkomsten per respondent per maand zijn, inclusief het inkomen van de eventuele partner⁶. Zeventig procent van de respondenten heeft inkomsten van minder dan €1500 per maand, bijna een derde (32%) zelfs minder dan €1000.

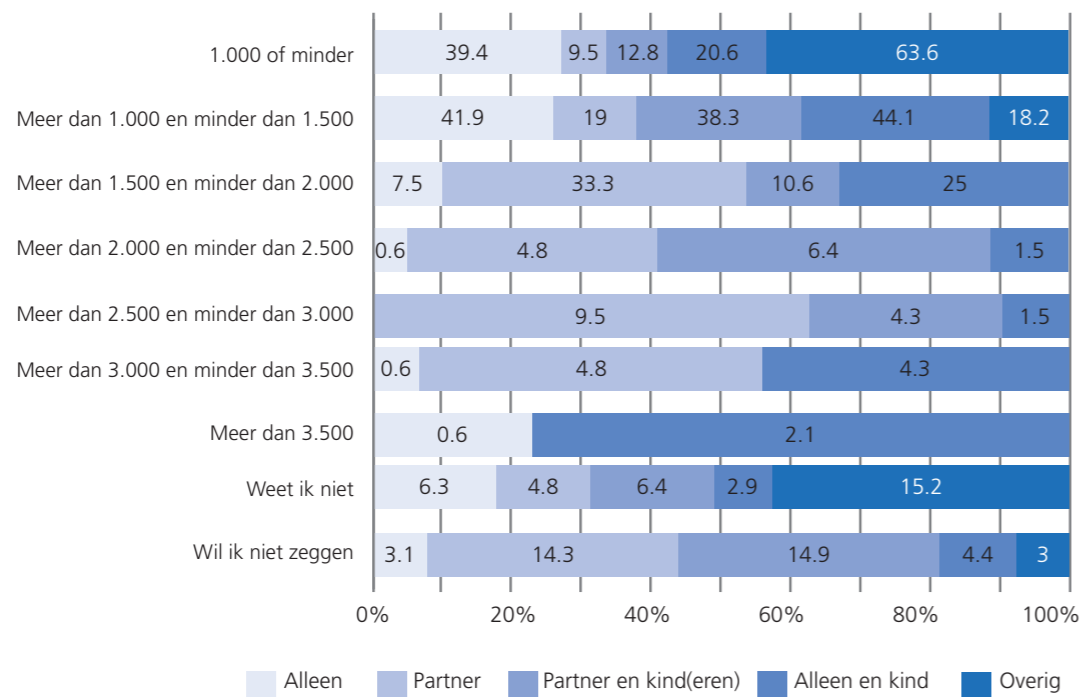
4 Schoorl, R. Mak, J., Berg, J. en R. van Geuns (2019). Tweede impactanalyse Van Schulden naar Kansen – 2018 Aegon. Rapportage over doelen en doelbereik van projecten Van Schulden naar Kansen die ondersteund worden door Aegon in 2018 Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie
5 Bij bron van inkomsten en dagelijkse activiteiten konden respondenten meerdere antwoorden aankruisen. Daarom telt het totaal op tot ver boven de 100%.
6 Respondenten is gevraagd hier ook zorgtoeslag, huurtoeslag, kindertoeslag en kinderopvangtoeslag bij op te tellen.

Tabel 3. Inkomsten per respondent per maand (inclusief inkomen partner) (n=329)

Categorie	Percentage (n)
€1000 of minder	32% (106)
Meer dan €1000 en minder dan €1500	38% (125)
Meer dan €1500 en minder dan €2000	13% (41)
Meer dan €2000 en minder dan €3500	5% (15)
Meer dan €3500	1% (4)
Weet ik niet	6% (21)
Wil ik niet zeggen	6% (19)
Totaal	101% (329)

In figuur 2 staan de inkomsten van de respondent per maand per huishoudtype/woonsituatie weergegeven. Alleenstaanden hebben vaak een inkomen onder de €1500 (42%) of €1000 (39%). Voor respondenten die met een partner wonen, geldt dat zij het meest (33%) meer dan €1500 en minder dan €2000 aan inkomsten hebben. Respondenten die samen met partner en kind(eren) wonen hebben doorgaans een huishoudinkomen tussen de €1000 en €1500 en voor alleenstaanden met een kind geldt hetzelfde. De overigen hebben het vaakst €1000 of minder aan inkomsten.

Figuur 2. Inkomsten per respondent per maand per huishoudtype/woonsituatie (inclusief inkomen partner) (n=329)

SCHULDEN

Aan de 330 respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld, is gevraagd of ze schulden hebben. Twee respondenten hebben deze vraag niet beantwoord. Van de respondenten die de vraag wel hebben beantwoord (n=328), zegt ruim twee derde (67%) schulden te hebben⁷. Ruim een kwart (26%) heeft geen schulden en 7% van de respondenten weet niet of hij/zij schulden heeft. Wanneer we binnen de projecten met meer dan 20 respondenten naar het aantal mensen met schulden kijken zien we dat een overgrote meerderheid van de

⁷ Deze informatie is gebaseerd op twee vragen: (a) Heb je schulden? [ja / nee / weet ik niet], en (b) Hoeveel geld zijn uw schulden samen? [ik heb geen achterstanden, acht verschillende bedragen, weet ik niet, wil ik niet zeggen]. Zie Bijlage "technische verantwoording" hoe we hebben bepaald of iemand wel of geen schulden heeft.

respondenten van de volgende projecten schulden heeft: Amargi, Schulddienstverlening en Schulden en Eigen Kracht (100% heeft schulden), Eurowijzer Den Haag en LEF Den Haag (87% heeft schulden). Terwijl in de projecten StadOogst en Talent en Werk een minderheid van de respondenten schulden heeft: respectievelijk 26% en 23%. Wat opvalt is dat respondenten die schulden hebben vaker in loondienst zijn dan respondenten zonder schulden: respectievelijk 20% en 5%. Respondenten met schulden voelen zich minder vaak Nederlands (54%) dan respondenten zonder schulden (66%). Ook zijn respondenten met schulden minder vaak hoog opgeleid (13%) dan respondenten zonder schulden (44%). Van de respondenten zonder schulden heeft 17% een zeer laag opleidingsniveau (geen opleiding, praktijkonderwijs of enkel basisschool), bij de respondenten met schulden is dit percentage 25%. Ook is er een verschil tussen respondenten met en zonder schulden wat betreft het hebben van kinderen: respondenten met schulden hebben minder vaak kinderen (57%) dan respondenten zonder schulden (72%). Het aandeel respondenten dat schulden heeft is even groot binnen de groep alleenstaanden (met of zonder kinderen) als binnen de groep die met een partner woont (met of zonder kinderen). De respondenten geven aan op gemiddeld drie tot vier kostenposten schulden te hebben (spreiding: 1-10)⁸. Zeventien procent van hen geeft aan bij tenminste één schuldeiser niet te weten of ze er een schuld open hebben staan. Minder dan een kwart (23%) van de respondenten met schulden geeft aan dat een deurwaarder een deel van hun loon of uitkering krijgt en 11% weet niet of dit gebeurt. Tweehonderdvijftien schuldenaren hebben de vraag beantwoord hoe hoog hun schulden zijn. De hoogte van hun schulden is weergegeven in tabel 4. De gemiddelde schuld bedraagt 15.928,22 euro. Dit ligt beduidend lager dan de gemiddelde schuld die door de branchevereniging voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren (NIVK) gemeld wordt in haar jaarrapportage over 2017 (€42.100)⁹. De respons van 2017 was te laag om een vergelijking te maken met 2018.

Tabel 4. Hoogte schulden van de respondenten in categorieën (n=215)

Categorie	Percentage (n)
Minder dan €500	8% (17)
Meer dan €500 en minder dan €1.000	7% (15)
Meer dan €1.000 en minder dan €3.000	18% (38)
Meer dan €3.000 en minder dan €5.000	11% (24)
Meer dan €5.000 en minder dan €10.000	13% (28)
Meer dan €10.000 en minder dan €15.000	7% (15)
Meer dan €15.000 en minder dan €20.000	6% (12)
Meer dan €20.000 en minder dan €50.000	14% (30)
Meer dan €50.000	7% (15)
Weet ik niet	6% (12)
Wil ik niet zeggen	4% (9)
Totaal	100% (215)

Bijna de helft (49%) van het totaal aantal respondenten geeft aan dat iemand helpt met de post en het regelen van geldzaken¹⁰: Zesentwintig procent ontvangt hulp van een vrijwilliger, 25% van iemand van algemeen maatschappelijk werk en 21% van iemand van schuldhulpverlening. Hulp in de informele sfeer wordt minder vaak genoemd: 16% van de respondenten ontvangt hulp van een familielid (dit is inclusief de (ex-)partner en 4% van een vriend. Eenentwintig procent vult een antwoord in dat niet voor gecategoriseerd is zoals iemand van Vluchtelingenwerk Nederland (6%), een bewindvoerder (6%) of iemand van het wijkteam (2%).

⁸ Respondenten konden aangeven of zij schulden of onbetaalde rekeningen hebben bij een of meerdere van de volgende instanties: energiemaatschappij, belastingdienst, CJIB, zorgverzekering, huur, bank, (web)winkels, vrienden, boetes bij de gemeente of UWV of andere schulden. Hypotheek en studieschuld vielen hier buiten.

⁹ <http://jaarverslag2017.nivk.eu/toelichting-cijfers/index.html>

¹⁰ Respondenten die zeiden hulp bij postzaken te ontvangen, konden meerdere antwoorden aankruisen.

BEWINDVOERING EN BETALEN VASTE LASTEN

Van de 330 respondenten geeft 13% aan onder bewind te staan, 85% van de respondenten geeft aan niet onder bewind te staan en 10 respondenten (3%) geven aan dit niet te weten. De respondenten die niet onder bewind staan of zeggen dit niet te weten (n=284) is gevraagd of ze zelf de vaste lasten betalen. Tweeëntachtig procent van deze respondenten geeft aan zelf de vaste lasten te betalen en 8% van de respondenten zegt dat de Sociale Dienst dit (gedeeltelijk¹¹) doet. Elf respondenten (4%) zeggen dat een familielid/buurman/buurvrouw/vriend of vriendin dit voor hen doet en drie respondenten zeggen dat de budgetbeheerder dit regelt. De respondenten die aangeven zelf de vaste lasten te betalen (n=235), is gevraagd of ze in de afgelopen twee maanden alle vaste lasten hebben kunnen betalen. Ruim twee derde van de respondenten (67%) geeft aan dat dit altijd of meestal het geval is, een vijfde (20%) van de respondenten stelt dat dit soms wel/ soms niet zo is en 13% van de respondenten geeft aan meestal niet/nooit de vaste lasten te hebben kunnen voldoen. Als laatste is de respondenten de stelling voorgelegd of ze de vaste lasten door middel van een automatische incasso betalen. De helft van respondenten (50%) antwoordt '(helemaal) eens', 31% van de respondenten zegt 'beetje eens/beetje oneens' en 17% van de respondenten zegt '(helemaal) oneens'.

MOTIVATIE

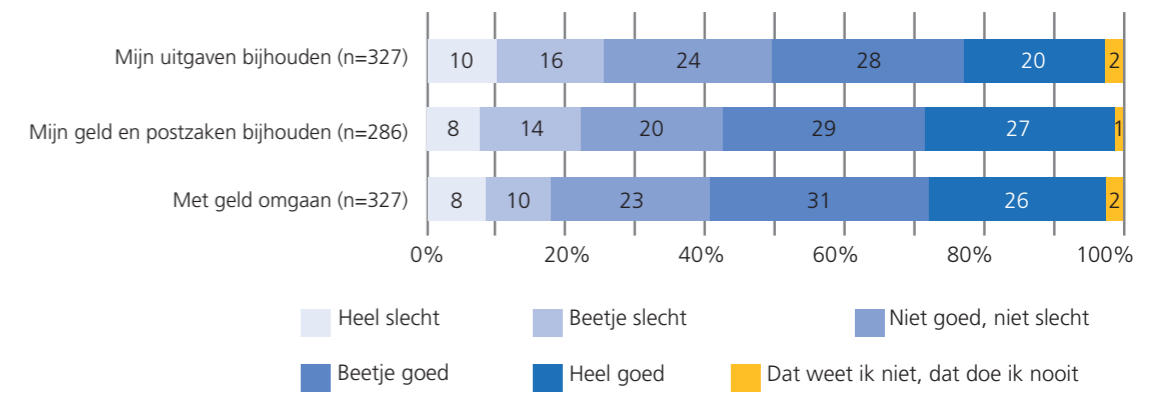
- De respondenten geven verschillende redenen waarom ze meedoen aan een project. Driehonderdacht respondenten hebben een antwoord gegeven, hun antwoorden kunnen als volgt gecategoriseerd worden:
- > Leren omgaan met geld/overzicht en grip krijgen over inkomen en uitgaven bijvoorbeeld vanwege slechte financiële situatie/beslaglegging/schulden
 - > Hulp bij vinden van een betaalde baan
 - > Ik werd uitgenodigd/het werd me aangeboden/ ik ben er ingerold via een andere training/cursus
 - > Meer willen leren/ kennis opdoen/uit interesse/zelfontwikkeling
 - > Uit de schulden willen
 - > Leren mogelijkheden te zien voor inkomensverruiming/willen weten waar ik recht op heb
 - > Kansen op de arbeidsmarkt vergroten
 - > Hulp nodig bij opzetten/onderhouden van eigen bedrijf
 - > Financieel zelfstandig worden/ financiën onder controle krijgen
 - > Leren leven met een laag inkomen/beperkt budget
 - > Nazorg na jaren onder bewindstelling/schuldsanering
 - > Meer zelfvertrouwen willen bij het solliciteren
 - > Tips en trucs wil leren over solliciteren
 - > Preventie van problemen/schulden
 - > Er alleen niet uitkomen
 - > Mijn talenten vinden
 - > De Nederlandse taal/cultuur wil leren
 - > Nieuwe start maken

FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID IN HET ALGEMEEN

Om inzicht te krijgen in de beginsituatie van de deelnemers hebben 286 tot 327 respondenten een aantal algemene stellingen over financiële zelfredzaamheid beoordeeld. De respondenten hebben een aantal vragen over het omgaan met geld en post beantwoord. In figuur 3 staan de resultaten weergegeven. Te zien is dat ongeveer de helft van de respondenten (48-57%) zichzelf een beetje tot heel goed vindt in de omgang met geld, geldzaken, post en uitgaven. Het opleidingsniveau** en het hebben van schulden of niet*** hangen samen met de beoordeling over omgaan met geld. Meer respondenten met een hoger opleidingsniveau beoordelen deze stelling positief dan respondenten met een lager opleidingsniveau. En meer respondenten zonder schulden beoordelen de stelling positief dan respondenten met schulden. Geslacht en woonsituatie maken geen verschil. Voor de stelling 'mijn geldzaken en post bijhouden' is er een verschil gevonden voor het opleidingsniveau**, het hebben van schulden of niet*** en de woonsituatie. Respondenten die hoger opgeleid zijn en respondenten die geen schulden hebben beoordelen deze stelling positiever. Ook respondenten die samen met een partner wonen, beoordelen deze stelling positiever dan respondenten in een andere woonsituatie.

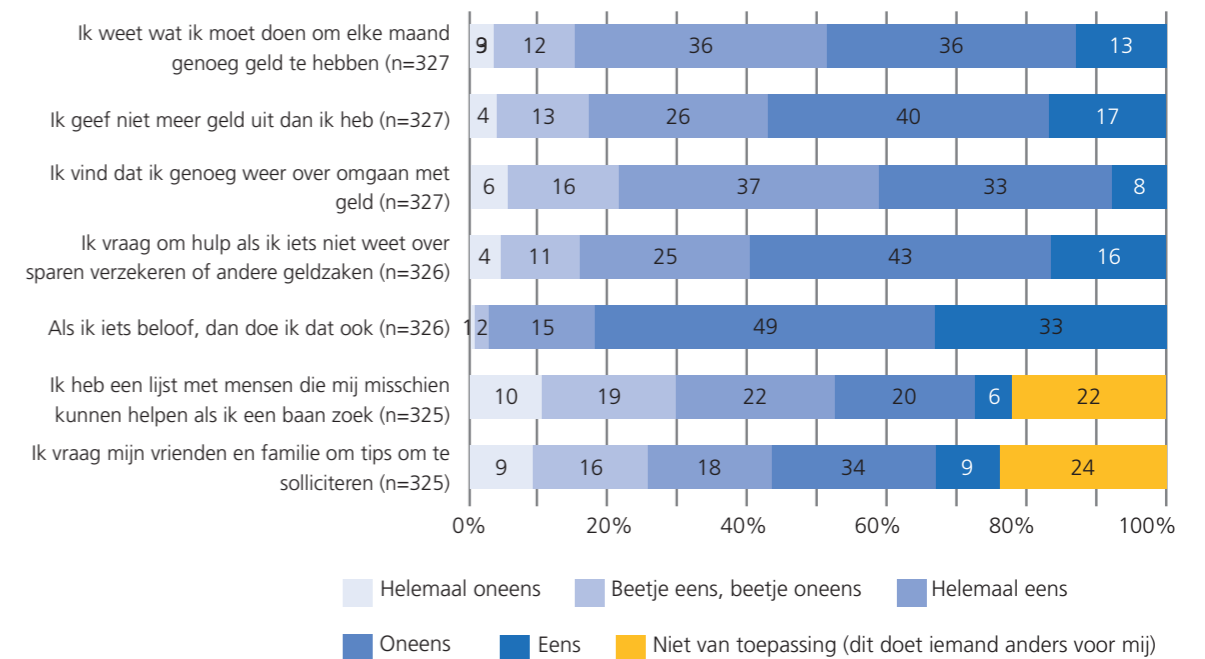
11 Eén respondent die dit antwoord gaf, schrijft het volgende bij de open antwoordoptie: "de gemeente betaalt de huur".

Figuur 3. Stellingen over omgang met geld en post (n=286-327¹²)

De respondenten hebben ook aangegeven in hoeverre ze het eens zijn met zeven stellingen over de eigen administratie. De resultaten zijn weergegeven in figuur 4. Opvallend is dat meer dan de helft van de respondenten het (helemaal) oneens of 'een beetje eens, beetje oneens' is met de stellingen: 'ik vind dat ik genoeg weet over omgaan met geld' (59%) en 'ik weet wat ik moet doen om elke maand genoeg geld te hebben' (51%) en 'ik heb een lijst met mensen die mij misschien kunnen helpen als ik een baan zoek' (51%). Er is een verschil gevonden tussen het wel of geen schulden hebben op de stellingen 'ik weet wat ik moet doen om elke maand genoeg geld te hebben', 'ik geef niet meer geld uit dan ik heb', 'ik vind dat ik genoeg weet over omgaan met geld' en 'als ik iets beloof, dan doe ik dat ook'. Respondenten zonder schulden hebben deze stellingen positiever beoordeeld dan respondenten met schulden. Geslacht, opleidingsniveau, woonsituatie met partner of alleen met kinderen, wel of niet in loondienst, wel of geen deurwaarder maken geen verschil.

Figuur 4. Stellingen over eigen administratie (n=325-327)

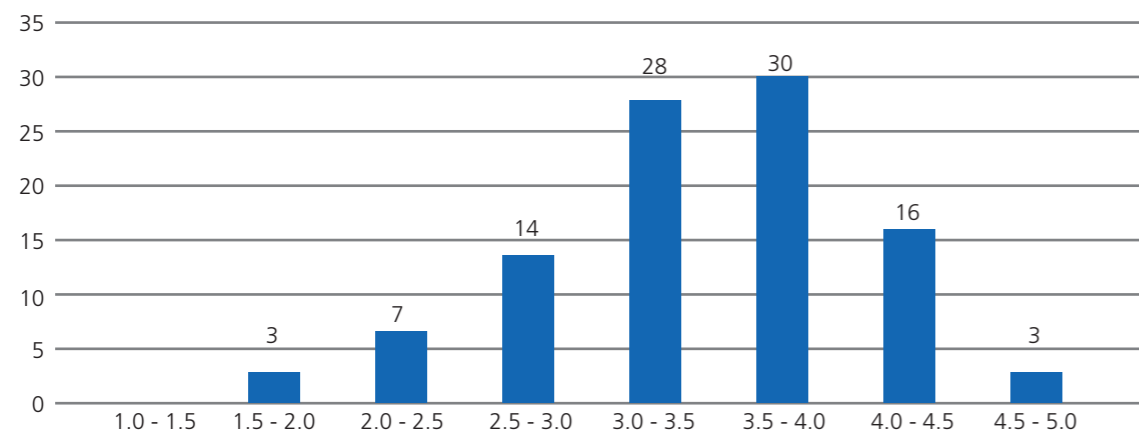
ELEMENT 1: ORDE EN OVERZICHT IN DE EIGEN ADMINISTRATIE

Veel respondenten doen een project dat (ook) gericht is op het bevorderen van 'orde en overzicht in de eigen administratie'. Om er achter te komen in hoeverre deze respondenten hier voorafgaand aan de start van een project al grip op hebben, beoordeelden de respondenten veertien stellingen. Respondenten die eerder aangaven een bewindvoerder te hebben, konden een aantal stellingen overslaan omdat

12 Als respondenten aangeven onder bewind te staan, hoeven zij de stelling over geldzaken en post bijhouden niet te beoordelen. Dit was het geval voor 41 respondenten.

deze stellingen op hen niet van toepassing waren. We hebben vervolgens een gemiddelde score (schaalscore) berekend over de stellingen. De respondenten konden als uiteindelijke score minimum 1 en maximum 5 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondent volgens zichzelf is in het hebben van orde en overzicht in de eigen administratie. Zie bijlage 'technische verantwoording' voor alle veertien stellingen en de technische verantwoording. De gemiddelde schaalscore op element 1 op de nulmeting voor de 244 respondenten die meedoen aan een project dat op dit element gericht is, is 3,5 (SD=0,6). Dit betekent dat respondenten gemiddeld genomen op de stellingen exact tussen de antwoorden 'beetje eens, beetje oneens' en 'eens' in zitten. In figuur 5 zien we hoe vaak alle schaalscores voorkomen (uitgedrukt in percentages). Er zijn geen verschillen gevonden naar geslacht, opleidingsniveau, woonsituatie met partner of alleen met kinderen, wel of niet in loondienst of wel of geen deurwaarder. Het verschil dat wel is gevonden is, is dat respondenten zonder schulden de eigen vaardigheden hoger beoordelen dan respondenten met schulden (4,0***). Overigens is er ook een verschil gevonden tussen projecten met deelnemers die vooral een Nederlandse of niet-westerse migratie achtergrond hebben. Deelnemers die meedoen aan projecten die zich vooral op de doelgroep niet-westerse migranten richten, beoordelen hun vaardigheden hoger (4,00)**.

Figuur 5. Gemiddelde schaalscore op Element 1 (n=244)¹³

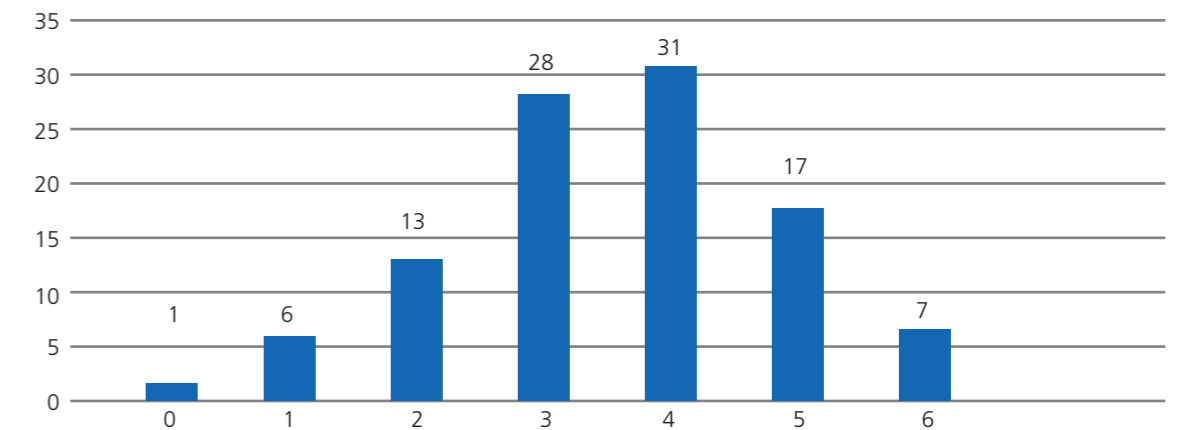

ELEMENT 2: BASALE KENNIS EN BEGRIIP VAN FINANCIËLE ZAKEN

Om de uitgangspositie op het gebied van kennis en het begrip van financiële zaken te meten, hebben respondenten die meedoen aan een project dat zich (ook) op het element 'basale kennis en begrip van financiële zaken' richt, zes meerkeuzevragen (kennisvragen) over geldzaken beantwoord. Vervolgens gingen we na hoeveel van deze kennisvragen de respondenten goed hadden (somscore). De respondenten konden minimaal een 0 en maximaal een 6 hebben als somscore. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de basale kennis en begrip van financiële zaken zoals gemeten in de vragenlijst. Zie bijlage 'technische verantwoording' voor de zes vragen en de technische verantwoording. In totaal doen er 124 respondenten mee aan een project dat zich (ook) richt op basale kennis en begrip van financiële zaken. De gemiddelde schaalscore van deze respondenten is 3,7 (SD=1,2). Dat wil zeggen dat respondenten gemiddeld genomen drie tot vier van de zes kennisvragen goed hebben beantwoord. In figuur 6 is te zien hoe vaak alle somscores voorkomen (uitgedrukt in percentages). Bijna iedereen (96%) heeft tenminste twee van de zes vragen goed beantwoord, maar slechts een heel klein percentage (7%) heeft alle kennisvragen goed. Verder zijn er geen verschillen gevonden voor geslacht, opleidingsniveau, woonsituatie met partner of alleen met kinderen en wel of niet in loondienst zijn. Wel is er een verschil gevonden tussen het hebben van een schuld bij een deurwaarder of niet op dit element. Respondenten die geen schulden bij een deurwaarder hebben scoren hoger. Ten slotte scoren deelnemers uit Groningen*** hoger op dit element dan deelnemers uit andere steden.

¹³ Er is geen gemiddelde berekend voor deelnemers die meer dan 40% van de stellingen heeft overgeslagen.

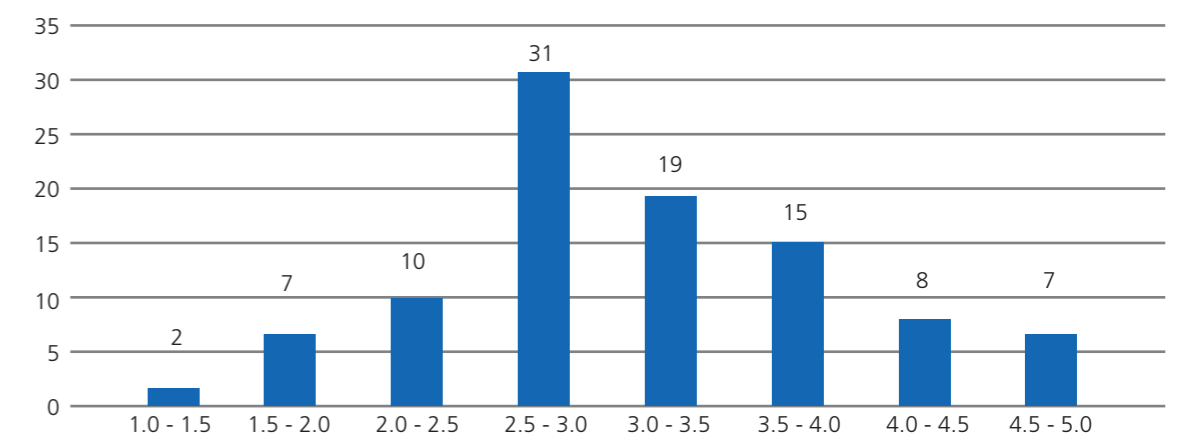
Figuur 6. Gemiddelde schaalscore op Element 2 (n=124)¹⁴

ELEMENT 3: INKOMEN GENEREREN

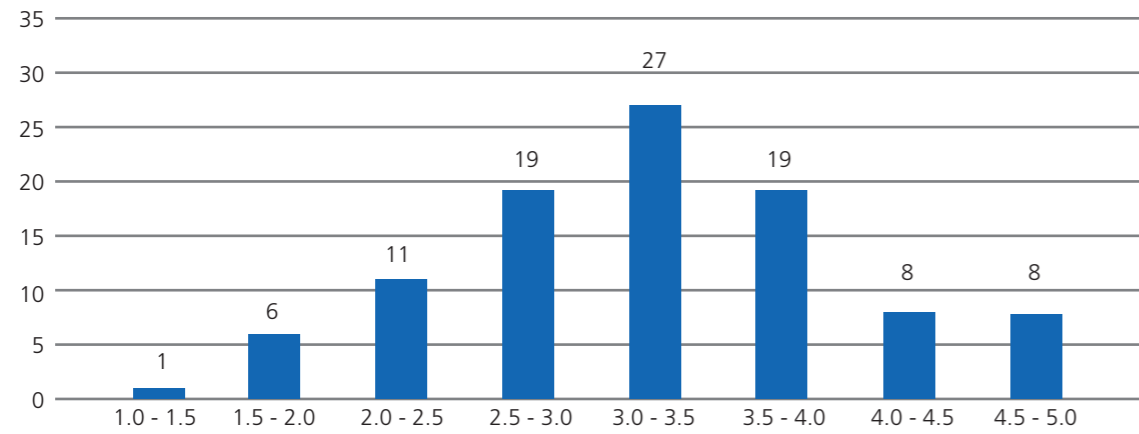
Als een project zich (ook) richt op het element 'inkomen genereren' hebben respondenten acht vragen beantwoord over hoe goed ze zichzelf vinden in activiteiten die nodig zijn om inkomsten te genereren. We hebben deze vragen opgesplitst in twee schalen: de vragen in de eerste schaal gaan over harde sollicitatie vaardigheden, de vragen in de tweede schaal gaan over de soft skills die nodig zijn om te solliciteren. Zie bijlage 'technische verantwoording' voor alle vragen, de twee schalen en de technische verantwoording. De respondenten konden als schaalscore minimum 1 en maximum 5 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondent zichzelf vindt in activiteiten die nodig zijn om inkomsten te genereren. In totaal doen er 97 respondenten mee aan een project dat zich (ook) richt op basale kennis en begrip van financiële zaken. We zien dat de gemiddelde somscore op de eerste dimensie 3,2 (SD=0,8) is en op de tweede dimensie 3,3 (SD=0,8). Dat wil zeggen dat respondenten gemiddeld genomen 'niet goed, niet slecht' antwoorden op de stellingen van beide dimensies. De resultaten zijn weergegeven in figuur 7 voor dimensie 1 en in figuur 8 voor dimensie 2. We zien geen verschillen in scores op achtergrondkenmerken.

Figuur 7. Gemiddelde schaalscore op Element 3. Dimensie 'sollicitatie handelingen' (n=97)

¹⁴ Er is geen gemiddelde berekend voor deelnemers die meer dan 40% van de kennisvragen hebben overgeslagen. In alle andere gevallen werd een overgeslagen antwoord als 'fout' meegeteld.

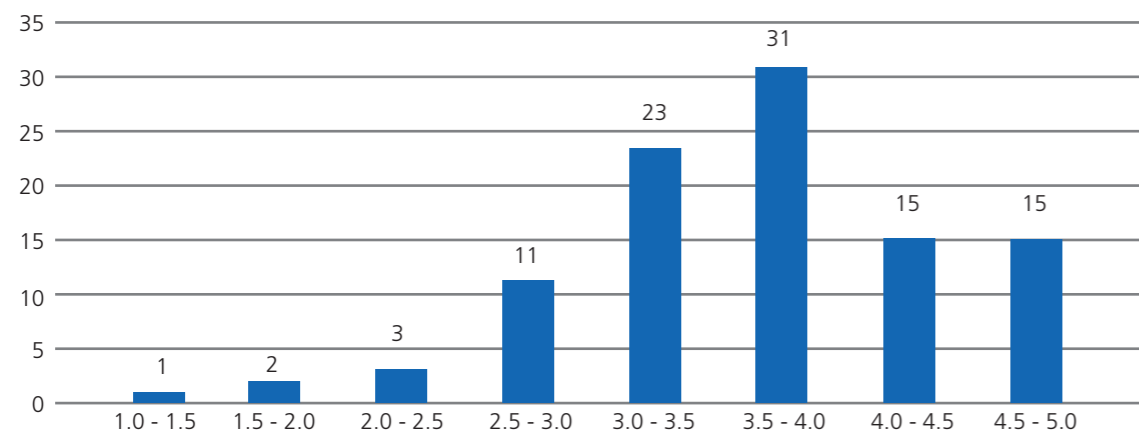
Figuur 8. Gemiddelde schaalscore op Element 3. Dimensie 'soft skills solliciteren' (n=95)

ELEMENT 4: UITGAVEN BEHEERSEN (ECONOMISCH KEUZEGEDRAG)

Om na te gaan of respondenten vinden dat zij hun uitgaven beheersen, hebben respondenten die aan een project deelnemen dat zich (ook) op het element 'uitgaven beheersen' richt, voor zes stellingen aangegeven in hoeverre ze het eens zijn met deze stellingen. We hebben deze vragen opgesplitst: stellingen die de korte termijn uitgaven meet en een losse vraag die gaat over de lange termijn uitgaven. Over de vragen die gaan over de korte termijn uitgaven hebben we een gemiddelde score (schaalscore) berekend. De respondenten konden als schaalscore minimum 1 en maximum 5 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondent in staat is om de korte termijn uitgaven te beheersen. Zie bijlage 'technische verantwoording' voor de stellingen en de technische verantwoording. In totaal doen er 225 respondenten mee aan een project dat zich (ook) richt op het beheer van uitgaven. We zien dat de gemiddelde schaalscore op de korte termijn uitgaven 3,8 (SD=0,7) is (zie figuur 9). Dat wil zeggen dat respondenten gemiddeld genomen het 'eens' zijn met stellingen die gaan over de korte termijn uitgaven. Hierbij zien we geen verschillen op achtergrondkenmerken.

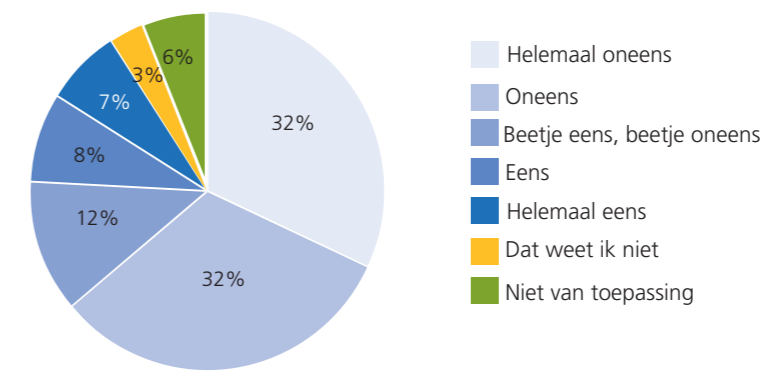
Figuur 9. Gemiddelde schaalscore op Element 4. 'Korte termijnuitgaven' (n=225)

Daarnaast is respondenten gevraagd naar de lange termijn uitgaven, of ze genoeg geld hebben om de wasmachine te vervangen als deze kapot gaat. In figuur 10 zijn de antwoorden op deze vraag weergegeven. Ongeveer twee derde (64%) van de respondenten is het (helemaal) oneens met de vraag 'als nu mijn wasmachine kapot gaat, heb ik genoeg geld om een nieuwe wasmachine te kopen'. Opleidingsniveau, geslacht, woonsituatie alleen of met partner, woonsituatie met kinderen, in loondienst of niet, deurwaarder of niet maken geen verschil. Er is wel een verschil gevonden voor het hebben van een schuld of niet***. Respondenten zonder schuld zijn het vaker eens met deze stelling. Ook hier zien we dat deelnemers uit Groningen*** deze stelling positiever beoordelen dan deelnemers uit andere steden.

Figuur 10. Als nu mijn wasmachine kapot gaat, heb ik genoeg geld om een nieuwe te kopen (n=216)

Als nu mijn wasmachine kapot gaat, heb ik genoeg geld om een nieuwe wasmachine te kopen

SAMENVATTENDE CONCLUSIES

Tot en met 31 december 2018 hebben er sinds de start van het programma Van Schulden naar Kansen in 2017 1774 deelnemers meegedaan aan projecten die gesteund worden door Aegon in doelgebieden in Den Haag, Leeuwarden en Groningen. Op dat moment hebben in totaal 330 deelnemers aan 19 projecten die Aegon in 2018 ondersteunt de vragenlijst voor de start van het project ingevuld. Sinds de rapportage over 2017 zijn er 289 respondenten bijgekomen. In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op de resultaten van de T0. De respondenten zijn gemiddeld 39 jaar oud en merendeels vrouw (60%). In vergelijking met 2017 zijn er minder respondenten die zichzelf tot de Nederlandse groep rekenen: 68% in 2017 versus 58% in 2018. Ook zijn er in 2018 meer respondenten hoog opgeleid (21%) dan in 2017 (56%) maar aangezien de respondentengroep in 2017 nog zeer klein was (n =41) kunnen we hier geen conclusies aan verbinden. Negenentwintig procent van de respondenten heeft geen betaald werk en doet ook geen opleiding. Bij bron van inkomsten wordt een bijstandsuitkering het vaakst genoemd (42%). Zeventig procent van de respondenten heeft een inkomen van minder dan €1500 per maand, bijna een derde (32%) zelfs minder dan € 1000. Ruim twee derde (67%) van de respondenten zegt schulden te hebben. Zij blijken vaker in loondienst te zijn dan respondenten zonder schulden. Zij hebben gemiddeld op drie tot vier kostenposten schulden. De gemiddelde schuld bedraagt €15.928,22 euro. De schuldenaren voelen zich minder vaak Nederlands (54%) dan respondenten zonder schulden (66%) en hebben vaker een zeer laag opleidingsniveau (25%) dan respondenten zonder schulden (17%). Daarnaast hebben zij minder vaak kinderen (57%) dan respondenten zonder schulden (72%). De resultaten van de T0 op de vragen die over algemene financiële zelfredzaamheid gaan, duiden op een onderschatting van de financiële problemen of het overschatten van de eigen vaardigheden: ongeveer de helft van de respondenten (48-57%) vindt zichzelf een beetje tot heel goed in de omgang met geld, geldzaken, post en uitgaven. Respondenten die meedoen aan een project dat zich (ook) richt op 'orde en overzicht in de eigen administratie' scoren op de specifieke vragen hierover gemiddeld een 3,5: precies tussen 'beetje eens, beetje oneens' en 'eens' in. Wanneer we kijken naar de resultaten op de antwoorden op de vragen over element 2 'basale kennis en begrip van financiële zaken', dan zien we dat de respondenten die aan een project meedoen dat (ook) op dit element gericht is gemiddeld drie tot vier van de zes kennisvragen goed beantwoorden. Bij de specifieke vragen over het element 'inkomen genereren' scoren de respondenten op beide dimensies een 3,2 en 3,3, dus 'niet goed, niet slecht'. Respondenten die de specifieke vragen beantwoorden over element 4, dimensie 'korte termijnuitgaven' scoren gemiddeld een 3,8: gemiddeld genomen zijn respondenten het 'eens' met stellingen die gaan over de korte termijnuitgaven. De antwoorden op de vraag over 'lange termijnuitgaven' laten zien dat veel respondenten geen financiële buffer hebben om grote uitgaven (op de langere termijn) te kunnen dekken.

3

3. RESULTATEN T1-METING: KORTE TERMIJN EFFECTEN

Tot en met 31 december 2018 hebben in totaal 69 deelnemers aan projecten die Aegon ondersteunt twee vragenlijsten ingevuld: de eerste is ingevuld voor de start van het project (de zogenoemde nulmeting: T0), de tweede is ingevuld direct na afronding van het project (de zogenoemde éénmeting: T1). In de bijlage staat weergegeven aan welk project de respondenten hebben deelgenomen en op welke van de vier elementen van financiële zelfredzaamheid het project zich (ook) richt.

ACHTERGRONDKENMERKEN, DAGELIJKE ACTIVITEITEN EN INKOMEN

De gegevens over de achtergrondkenmerken zijn, indien niet verder gespecificeerd, gebaseerd op de antwoorden die gegeven zijn tijdens de T1. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 39 jaar (spreiding: 20-59)¹⁵. Ongeveer twee derde (65%) van de respondenten is vrouw. De respondenten konden aankruisen tot welke groep ze zich zelf rekenen. Daarbij was het mogelijk om meer dan één groep aan te kruisen. Eén respondent heeft deze vraag niet ingevuld. Van de respondenten die de vraag wel hebben ingevuld, voelt ruim ongeveer twee derde (66%) zich tot de groep Nederlanders behoren, 4% voelt zich Eitrees, 3% Antilliaans, 3% Surinaams, 2% Duits, 2% Syrisch. Vier procent van de respondenten wil het niet zeggen en 16% voelt zich tot een andere dan in de vragenlijst voor gecategoriseerde groepen behoren, bijvoorbeeld: Hongaars, Europees, 'werelds', 'geen groep'. Het opleidingsniveau is divers. Ongeveer twee op de vijf respondenten (42%) is laag opgeleid, waarvan een deel (16%) zelfs zeer laag opgeleid (geen opleiding of praktijkonderwijs). Ruim een derde (35%) van de respondenten is hoog opgeleid. Tweeëntwintig procent van alle respondenten zegt alleen te wonen, ongeveer een kwart (23%) woont met alleen kind(eren) of heeft co-ouderschap, 12% woont samen met partner en kind(eren) en 11% samen met de partner. In tabel 5 zijn de dagelijkse activiteiten van de respondenten op de T0 en T1 naast elkaar gezet. Omdat respondenten meerdere antwoorden konden geven, komt het totaal boven de 100% uit. Het percentage respondenten dat werkt is licht gestegen van 23% op de T0 naar 25% op de T1. Ook het percentage respondenten dat betaalde klusjes doet is gestegen: van 4% op de T0 naar 9% op de T1. Het percentage respondenten dat een opleiding doet is daarentegen gedaald van 19% op de T0 naar 12% op de T1. Ook zien we een toename van het aantal respondenten dat zowel geen werk als geen opleiding doet van 28% naar 35%. Zeer lichte dalingen zien we bij het percentage deelnemers dat vrijwilligerswerk doet (van 42% naar 41%), een eigen bedrijf heeft (van 10% naar 9%), een stage doet (van 3% naar 1%) of een werkervaringsplek heeft (van 3% naar 1%). Vanwege de nog lage respons op de T1 is het niet mogelijk om te toetsen of de antwoorden op de T0 en T1 significant van elkaar verschillen: we weten dus niet of de verschillen op toeval berusten of niet. Als er bij de volgende meting(en) een hogere respons is kan dit getoetst worden.

Tabel 5. Dagelijkse activiteiten (nT0=69 nT1=69)¹⁶

Categorie	T0 Percentage (n)	T1 Percentage (n)
Ik doe werk waarvoor ik geld krijg	23% (16)	25% (17)
Ik doe een opleiding	19% (13)	12% (8)
Ik doe een stage	3% (2)	1% (1)
Ik werk als vrijwilliger	42% (29)	41% (28)
Ik heb een werkervaringsplek	3% (2)	1% (1)
Ik heb een eigen bedrijf	10% (7)	9% (6)
Ik doe geen werk en geen opleiding	28% (19)	35% (24)
Ik doe klusjes waarvoor ik geld krijg. Bijvoorbeeld: oppassen	4% (3)	9% (6)
Anders ¹⁷	10% (7)	-
Totaal	114% (98)	132% (91)

¹⁵ De gemiddelde leeftijd is berekend over 67 respondenten. De andere twee respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.
¹⁶ Respondenten konden meerdere antwoorden aankruisen. Daardoor valt het totaal aantal gegeven antwoorden (n=98 en n=91) bij deze vraag hoger uit dan het totaal aantal respondenten (n=69).
¹⁷ Respondenten die deze antwoordcategorie aankruisen bij de T0, rapporteren onder andere: ik zoek actief naar een betaalde bijbaan, ik zorg voor mijn kinderen en ben in therapie, medebewindvoerder, supermarkt.

Als het gaat om inkomstenbronnen zien we slechts kleine verschillen tussen de T0 en de T1. Dit is weergegeven in tabel 6. Omdat respondenten meerdere antwoorden konden geven, komt het totaal boven de 100% uit. Dertien procent heeft zowel op de T0 als de T1 een betaalde baan, 59% heeft zowel op de T0 als de T1 een bijstandsuitkering. Ook als het gaat om het hebben van een eigen bedrijf (T0 6%, T1 4%), WIA, WAO of Wajong-uitkering (T0 6%, T1 7%), geld door klusjes (beide metingen 4%) en studiefinanciering (beide metingen 1%) zijn er nauwelijks verschillen. Een stijging is er als het gaat om inkomsten door geld van familie of vrienden: van 6% op de T0 naar 12% op de T1, inkomsten door alimentatie: van 4% op de T0 naar 7% op de T1 en ook het percentage respondenten met een WW-uitkering is toegekomen: van 7% op de T0 naar 12% op de T1. Ook hier kunnen we niks zeggen over significantie.

Tabel 6. Bron van inkomsten (nT0=82, nT1=86) (meerdere antwoorden mogelijk)

Categorie	T0 Percentage (n)	T1 Percentage (n)
Salaris	13% (9)	13% (9)
Alimentatie	4% (3)	7% (5)
Eigen bedrijf	6% (4)	4% (3)
Pensioen	-	-
Studiefinanciering	1% (1)	1% (1)
Bijstandsuitkering	59% (41)	59% (41)
WW-uitkering	7% (5)	12% (8)
WIA, WAO of Wajong	6% (4)	7% (5)
Ik krijg geld door klusjes. Bijvoorbeeld door oppassen, schoonmaken of schilderen	4% (3)	4% (3)
Ik krijg geld van familie of vrienden. Ik hoef dit geld niet terug te geven	6% (4)	12% (8)
Via inkomsten (ex)partner ¹⁸	9% (6)	-
UWV-uitkering, maar soort uitkering niet uitgelegd ¹⁹	1% (1)	-
Ik leef van niks/krijg niks ²⁰	1% (1)	-
Anders	-	4% (3)
Totaal	119% (82)	125% (86)

Als inkomstenbronnen van de eventuele partner worden salaris, een bijstandsuitkering en inkomsten uit eigen bedrijf het vaakst genoemd. In tabel 7 wordt weergegeven wat de inkomsten per respondent per maand zijn, inclusief de inkomsten van de eventuele partner²¹. Er zijn kleine verschillen tussen de genoemde bedragen tijdens de T0 en T1. Het percentage respondenten met een inkomen van €1500 of minder per maand daalt van 76% op de T0 naar 71% op de T1. Ruim de helft (53%) van de respondenten met een inkomen van €1500 of minder per maand op de T1 zijn alleenstaanden, bijna een derde (31%) woont samen met kind(eren) of heeft co-ouderschap.

¹⁸ Deze antwoordcategorie is niet opgenomen als antwoordoptie in de vragenlijst, maar is toegevoegd in de tabel na analyse van de 'open antwoorden'.
¹⁹ Deze antwoordcategorie is niet opgenomen als antwoordoptie in de vragenlijst, maar is toegevoegd in de tabel na analyse van de 'open antwoorden'.
²⁰ Deze antwoordcategorie is niet opgenomen als antwoordoptie in de vragenlijst, maar is toegevoegd in de tabel na analyse van de 'open antwoorden'.
²¹ Respondenten is gevraagd hier ook zorgtoeslag, huurtoeslag, kindertoeslag en kinderopvangtoeslag bij op te tellen.

Tabel 7. Inkomsten per respondent per maand (inclusief inkomsten partner) (nT0=69, nT1=69)

Categorie	T0 percentage (n)	T1 percentage (n)
€1000 of minder	35% (24)	38% (26)
Meer dan €1000 en minder dan €1500	41% (28)	33% (23)
Meer dan €1500 en minder dan €2000	7% (5)	9% (6)
Meer dan €2000 en minder dan €2500	3% (2)	6% (4)
Meer dan €2500 en minder dan €3000	-	4% (3)
Meer dan €3000 en minder dan €3500	-	-
Meer dan €3500	-	-
Weet ik niet	3% (2)	1% (1)
Wil ik niet zeggen	12% (8)	9% (6)
Totaal	100% (69)	100% (69)

SCHULDEN

Alle respondenten is gevraagd of ze schulden hebben. In totaal gaven 68 respondenten hier op zowel de T0 als de T1 antwoord op. In tabel 8 staan de resultaten. Wanneer we de data beter bekijken zien we onderlinge verschuivingen. Zes respondenten die op de T0 aangaven schulden te hebben, zeggen op de T1 geen schulden meer te hebben. Eén respondent die op de T0 schulden had, zegt op de T1 'weet ik niet'. Verder zeiden vijf respondenten op de T0 niet te weten of ze schulden hadden, één daarvan zegt op de T1 wel schulden te hebben en vier zeggen geen schulden te hebben. Tot slot zeggen twee respondenten die op de T0 zeiden geen schulden te hebben, op de T1 wel schulden te hebben. En één respondent die op de T0 zegt geen schulden te hebben, zegt op de T1 het niet te weten.

Tabel 8. Heeft de respondent schulden? (nT0=68, nT1=68)

Categorie	T0 percentage (n)	T1 percentage (n)
Ja	56% (39)	50% (34)
Nee	37% (25)	47% (32)
Weet niet	7% (5)	3% (2)
Totaal	100%	100%

Aan de respondenten die aangeven schulden te hebben, is gevraagd of een deurwaarder een deel van hun loon of uitkering krijgt (loonbeslag)²². In tabel 9 is te lezen bij hoeveel respondenten dit het geval was voor de T0 en T1. De meeste schuldenaren zeggen dat een deurwaarder niet een deel van hun loon of uitkering krijgt (T0 69%, T1 76%). Vanwege de kleine n is het niet mogelijk om te toetsen of de verschillen tussen de metingen significant zijn.

²² We hebben gekeken naar de antwoorden binnen dezelfde meting. Dus voor de T0 hebben we gekeken naar de deurwaarder-vraag volgens die T0, bij respondenten die op de T0 aangaven schulden te hebben. Voor de T1 naar de deurwaarder-vraag op de T1, bij de respondenten die op de T1 aangaven schulden te hebben.

Tabel 9. Krijgt een deurwaarder een deel van uw loon of uitkering? (nT0=39, nT1=33)

Categorie	T0 percentage (n)	T1 percentage (n)
Ja	21% (8)	21% (7)
Nee	69% (27)	76% (25)
Weet ik niet	10% (4)	4% (1)
Totaal	100% (39)	101% (33)

In tabel 10 staan de schulden van respondenten op de T0 en T1 in categorieën weergegeven. Doordat het aantal respondenten per categorie erg laag is, is het niet mogelijk om aan deze data betrouwbare conclusies te verbinden aan de resultaten in termen van stijgingen of dalingen. Dat hopen we tijdens de volgende rapportage wel te kunnen doen.

Tabel 10. Schulden van de respondenten in categorieën (T0 n=32, T1 =31).²³

Categorie	T0 Percentage (n)	T1 Percentage (n)
Minder dan €500	9% (3)	13% (4)
Meer dan €500 en minder dan €1.000	13% (4)	13% (4)
Meer dan €1.000 en minder dan €3.000	19% (6)	13% (4)
Meer dan €3.000 en minder dan €5.000	3% (1)	10% (3)
Meer dan €5.000 en minder dan €10.000	6% (2)	3% (1)
Meer dan €10.000 en minder dan €15.000	6% (2)	3% (1)
Meer dan €15.000 en minder dan €20.000	3% (1)	7% (2)
Meer dan €20.000 en minder dan €50.000	25% (8)	36% (11)
Meer dan €50.000	16% (5)	3% (1)
Wil ik niet zeggen	-	-
Weet ik niet	-	-
Totaal	100% (32)	101% (31)

BEWINDVOERING EN VASTE LASTEN

Aan alle respondenten is gevraagd of ze onder bewind staan. In tabel 11 zijn de resultaten te zien. Het percentage respondenten dat op de T0 en T1 stelt onder bewind te staan is gedaald van 24% op de T0 naar 19% op de T1. Onderling vinden er wat kleine verschuivingen plaats. Van de 16 respondenten die tijdens de T0 aangaven onder bewind te staan, geven twee respondenten tijdens de T1 aan niet meer onder bewind te staan. Van de 50 respondenten die tijdens de T0 aangaven niet onder bewind te staan, geven twee respondenten tijdens T1 dit niet te weten. En tot slot zeggen de twee respondenten die tijdens de T0 aangaven niet te weten of zij onder bewind staan op de T1 niet onder bewind te staan.

²³ Bij de T0 gaven 14 personen op de eerste vraag (tabel 5) aan geen schulden te hebben, maar zeiden op deze vraag wel een achterstand te hebben. Bij de T1 was dit bij 18 respondenten het geval. Bij de T0 zijn twee personen met alleen een hypotheek/studieschuld er uitgefilterd voor deze vraag, bij T1 gaat dit om één respondent.

Tabel 11. Heeft u een bewindvoerder? (nT0=68, nT1=68)

	T0 percentage (n)	T1 percentage (n)
Ja	24% (16)	19% (13)
Nee	74% (50)	77% (52)
Weet niet	3% (2)	4% (3)
Totaal	101% (68)	100% (68)

De respondenten die niet onder bewind staan is gevraagd of ze zelf de vaste lasten betalen (tabel 12). Tijdens de T0 geeft 87% aan de vaste lasten te betalen, tijdens de T1 is dit gedaald naar 77%. Het percentage respondenten waarvan de Sociale Dienst het doet stijgt van 6% op de T0 naar 13% op de T1. Ook het percentage respondenten waarvan een familielid/buurman of vriend dit doet stijgt van 4% op de T0 naar 9% op de T1. Zes van de 45 respondenten die tijdens de T0 hebben aangegeven zelf de vaste lasten te betalen, zeggen tijdens de T1 dit niet meer te doen. Er zijn geen verschuivingen in de antwoorden van de respondenten die hun vaste lasten niet zelf betalen.

Tabel 12. Betaalt u zelf uw vaste lasten? (nT0=52, nT1=56)

	T0 percentage (n)	T1 percentage (n)
Ja	87% (45)	77% (43)
Nee, dat doet de sociale dienst voor mij	6% (3)	13% (7)
Nee, dat doet mijn bewindvoerder	-	-
Nee, dat doet een vrijwilliger voor mij	-	-
Nee, dat doet een familielid/buurman/vriend voor mij	4% (2)	9% (5)
Dat weet ik niet	4% (2)	2% (1)
Totaal	100% (52)	100% (56)

De respondenten die aangeven zelf de vaste lasten te betalen, is gevraagd of ze in de afgelopen twee maanden alle vaste lasten hebben betaald. De resultaten zijn weergegeven in tabel 13. Het aantal respondenten dat aangeeft altijd/meestal wel de vaste lasten te hebben betaald is gestegen van 80% op de T0 naar 85% op de T1²⁴.

Tabel 13. Ik heb de afgelopen maanden al mijn vaste lasten betaald (nT0=44, nT1=40)²⁵

	T0 percentage (n)	T1 percentage (n)
Ja, altijd	64% (28)	70% (28)
Ja, meestal wel	16% (7)	15% (6)
Soms wel, soms niet	11% (5)	15% (6)
Nee, meestal niet	5% (2)	-
Nee, nooit	2% (1)	-
Niet van toepassing (dit doet iemand anders voor mij)	2% (1)	-
Totaal	100% (44)	100% (40)

²⁴ De statistische toets laat zien dat de verschillen in antwoorden op de T0 en T1 niet significant zijn. Dit kan echter ook komen door de kleine steekproef (n=35; dit is wanneer we enkel naar de antwoorden van respondenten kijken die op beide meetmomenten een ander antwoord dan 'niet van toepassing' hebben aangekruist).

²⁵ De n verschilt, respondenten met een bewindvoerder hebben deze vraag niet ingevuld. Op de T0 gaven 16 personen aan een bewindvoerder te hebben, op de T1 waren dit er drie minder en één respondent heeft deze vraag niet ingevuld.

Als laatste is gevraagd of de respondenten de vaste lasten door middel van een automatische incasso betalen (tabel 14). Het percentage dat het daar (helemaal) mee eens is, daalt van 71% op de T0 naar 58% op de T1. Vanwege de kleine n is het echter niet mogelijk om met een zekere betrouwbaarheid te zeggen of dit verschil ook daadwerkelijk statistisch significant is.

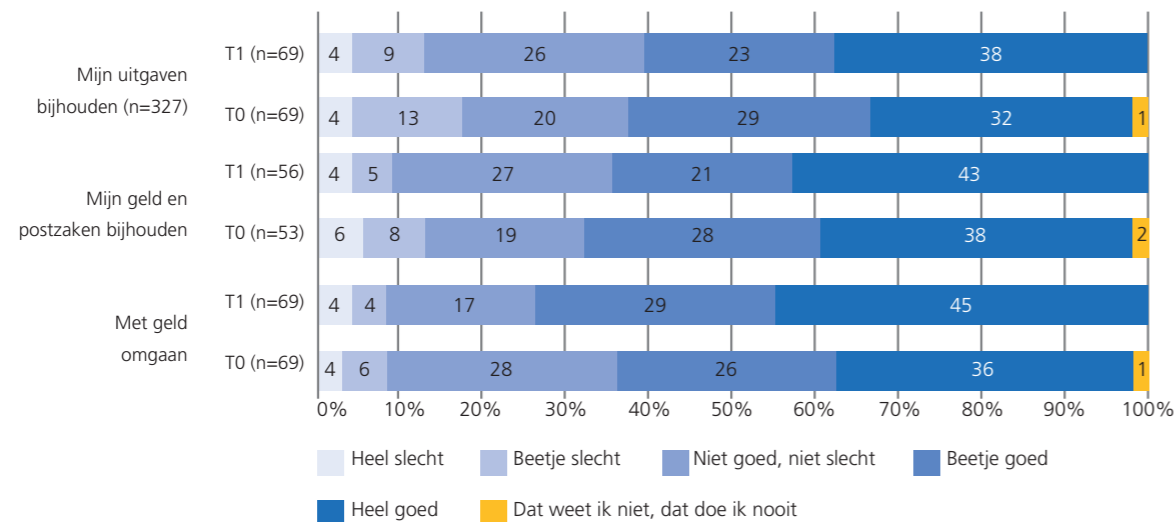
Tabel 14. Ik betaal mijn vaste lasten met automatische incasso (nT0=44, nT1=40).

	T0 percentage	T1 percentage
Helemaal oneens	-	13% (5)
Oneens	2% (1)	3% (1)
Beetje eens, beetje oneens	25% (11)	28% (11)
Eens	30% (13)	23% (9)
Helemaal eens	41% (18)	35% (14)
Niet van toepassing (Dit doet iemand anders voor mij)	2% (1)	-
Totaal	100% (44)	100% (40)

FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID IN HET ALGEMEEN

In totaal hebben tussen de 53 en 69 respondenten zowel op de T0 als de T1 algemene vragen en stellingen over financiële zelfredzaamheid beantwoord. Om inzicht te krijgen in wat het korte termijn effect is van het project waar de deelnemers in participeren, hebben we de antwoorden op de T0 en T1 met elkaar vergeleken. De resultaten staan in de figuren 11 en 12. Vooruitgang zien we vooral op het item 'met geld omgaan': het percentage respondenten dat zichzelf hier (heel) goed in vindt stijgt van 62% op de T0 naar 74% op de T1. Op de items 'mijn geld en postzaken bijhouden' en 'mijn uitgaven bijhouden' zien we vooral een daling van het percentage respondenten dat zichzelf hier (heel) slecht in vindt: respectievelijk 14% op de T0 en 9% op de T1 en 17% op de T0 en 13% op de T1. De verschillen zijn echter niet statistisch significant. Ook zien we geen verschillen wanneer we naar de achtergrondkenmerken van de respondenten kijken.

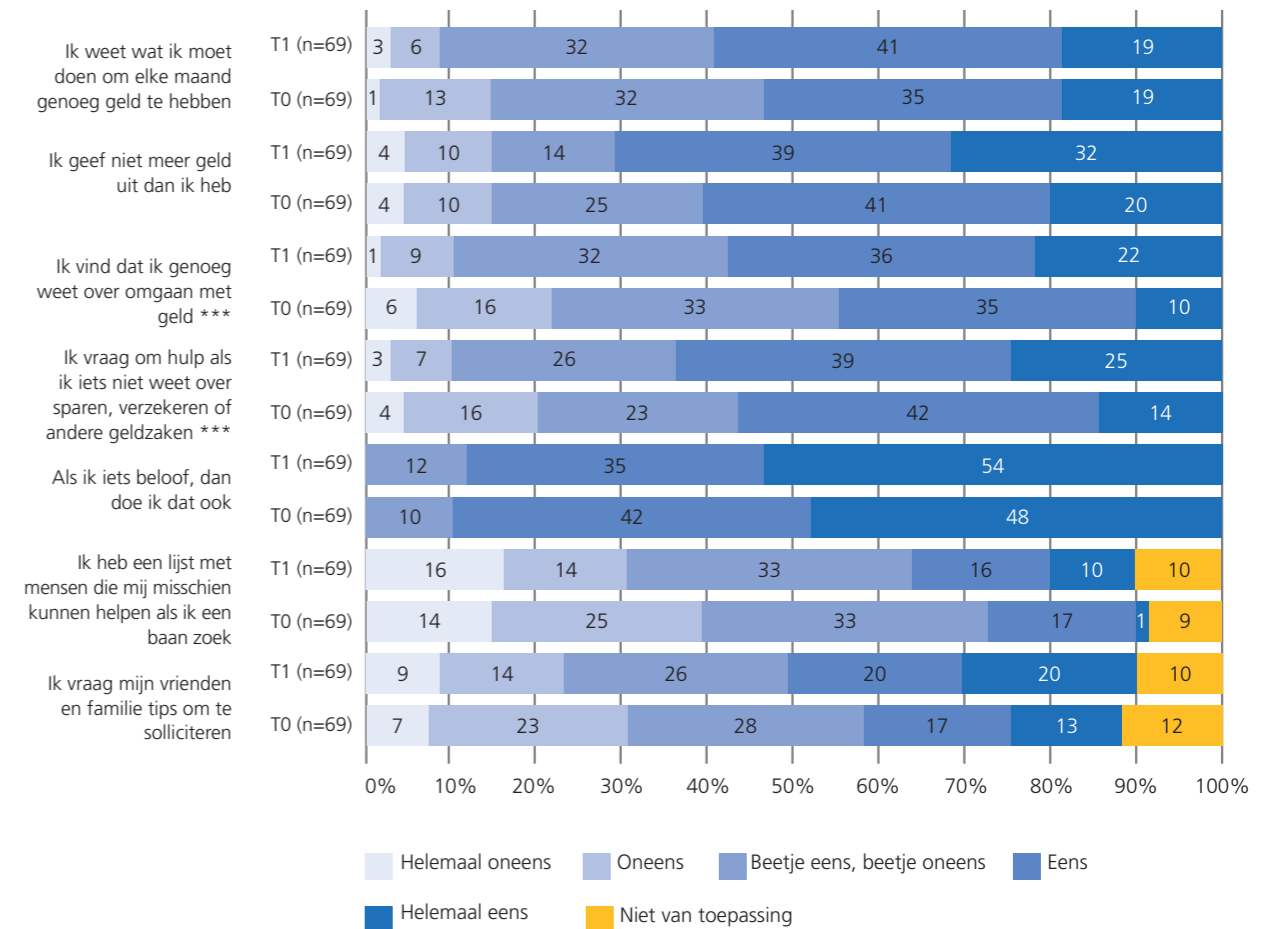
Figuur 11. Stellingen over omgang met geld en post (n=53-69)

De respondenten hebben ook op de T0 en T1 aangegeven in hoeverre ze het eens zijn met zeven stellingen over de eigen administratie. De resultaten van hun antwoorden zijn weergegeven in figuur 12. Er is weinig verschil

tussen de T0 en T1 op de beoordelingen van de stellingen 'als ik iets beloof dan doe ik dat ook', 'ik geef niet meer geld uit dan ik heb' en 'ik weet wat ik moet doen om elke maand genoeg geld te hebben'. Wel zien we een significante verschuiving op de beoordeling van respondenten op de stellingen 'ik vraag om hulp als ik iets niet weet over sparen, verzekeren of andere geldzaken' en 'ik vind dat ik genoeg weet over omgaan met geld'. Voor beide stellingen geldt dat het percentage respondenten dat het hiermee (helemaal) eens is hoger is op de T1 dan op de T0. Met andere woorden, respondenten zeggen na het volgen van het project (a) vaker om hulp te vragen bij vragen over bijvoorbeeld sparen en (b) meer te weten over hoe ze met geld om moeten gaan, dan voor deelname aan het project. We zien geen verschillen tussen de respondenten wanneer we naar de achtergrondkenmerken van de respondenten kijken.

Figuur 12. Stellingen over eigen administratie (n=69)

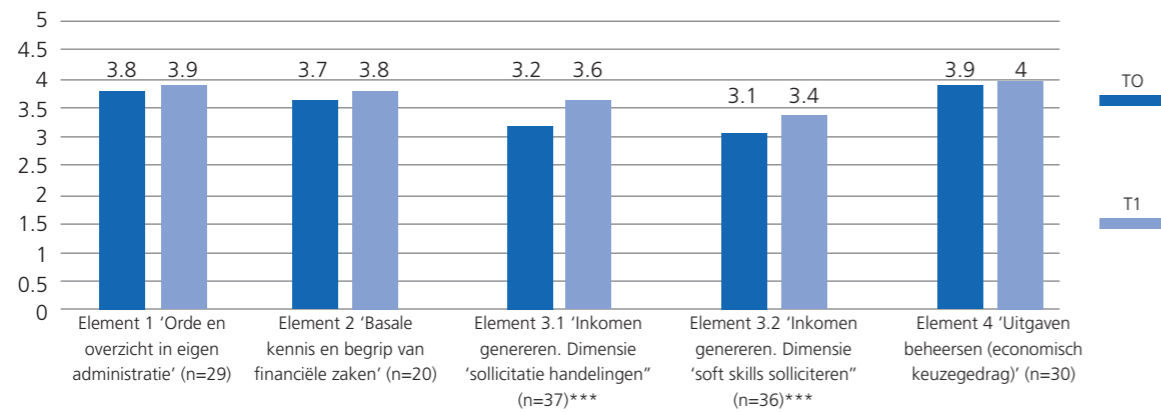
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Elementen 1 tot en met 4

Om erachter te komen in hoeverre de respondenten vooruit zijn gegaan op de elementen van financiële zelfredzaamheid (voor uitleg over deze elementen, zie hoofdstuk 1) waar hun project zich (ook) op richt, hebben de deelnemers vragen en stellingen moeten beantwoorden (figuur 13). Aangezien het aantal respondenten op de T1 nog erg laag ligt, bespreken we niet elk element apart maar presenteren we alleen de gemiddelden van de respondenten op de verschillende element-scores. Zie bijlage 'technische verantwoording' voor uitleg over hoe de schaalcores tot stand zijn gekomen. De respondenten kunnen een minimum van 1 en een maximum van 5 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondenten volgens zichzelf zijn op het betreffende element. Bij element 1 'orde en overzicht in de eigen administratie' ligt de gemiddelde score van de 29 respondenten die de T0 en T1 invulden op dit element op zowel de T0 als de T1 tussen 'beetje eens, beetje oneens' (3) en eens (4) in; er is wel sprake van een zeer lichte stijging van 3,8 naar 3,9. Aangezien het hier om zeer lage aantallen gaat (n=29), moeten we voorzichtig zijn met het trekken van conclusies. Als het gaat om

element 2 'basale kennis en begrip van financiële zaken' dan zien we dat de gemiddelde score op de T0 voor de 20 respondenten die de T0 en T1 invulden op 3,7 ligt: de respondenten hebben gemiddeld drie tot vier van de zes kennisvragen goed beantwoord. Op de T1 is dit iets gestegen naar 3,8, maar ook dit verschil is niet te toetsen vanwege de kleine n en kan daarmee dus ook op toeval berusten. We zien wel significante vooruitgang op de beide dimensies van element 3 'inkomen genereren'. De gemiddelde score van de 37 respondenten op dimensie 1 'sollicitatie vaardigheden' ligt op de T0 op 3,2, dus dicht bij de 'beetje eens, beetje oneens'-antwoordoptie. Op de T1 ligt het gemiddelde met 3,6 dicht bij de 'eens'- antwoordoptie. Op dimensie 2 'soft skills solliciteren' (n=36) is er een stijging van 3,1 naar 3,4. Beide stijgingen zijn significant. Ook op element 4 zien we vooruitgang op de 'korte termijn uitgaven': van 3,9 op de T0 naar 4,0 op de T1 (n =30). Bij de volgende rapportage hopen we verdere uitsplitsingen te kunnen doen naar achtergrondkenmerken. Dat is nu nog niet niet mogelijk vanwege de kleine n.

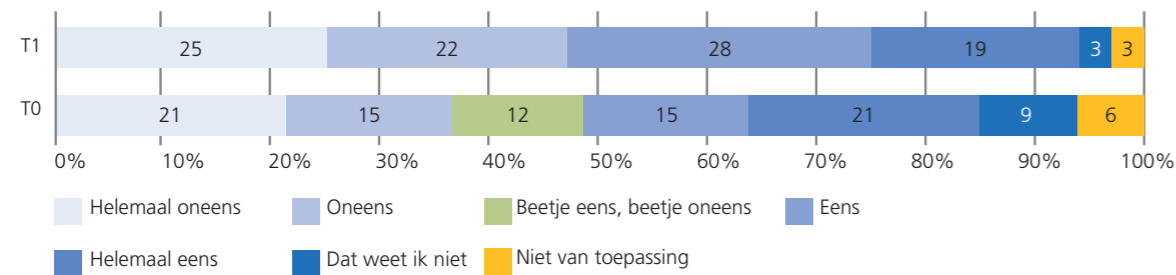
Figuur 13. Gemiddelde schaalscore op de vier elementen. T0-T1 (n=20-39)

*p<.05, **p< .01, ***p< .001

Ook is respondenten gevraagd of ze genoeg geld hebben om de wasmachine te vervangen wanneer deze kapot gaat: in figuur 14 staan de gegeven antwoorden op deze vraag. De gemiddelde score tijdens de T0 bedroeg 2,8 (SD:1,5), tijdens de T1 is dit ook 2,8 (SD: 1,5). Er is hierin dus niks veranderd: de respondenten blijven scoren tussen 'oneens' en 'beetje eens, beetje oneens' waarbij ze dicht naar laatstgenoemde antwoordcategorie blijven neigen.

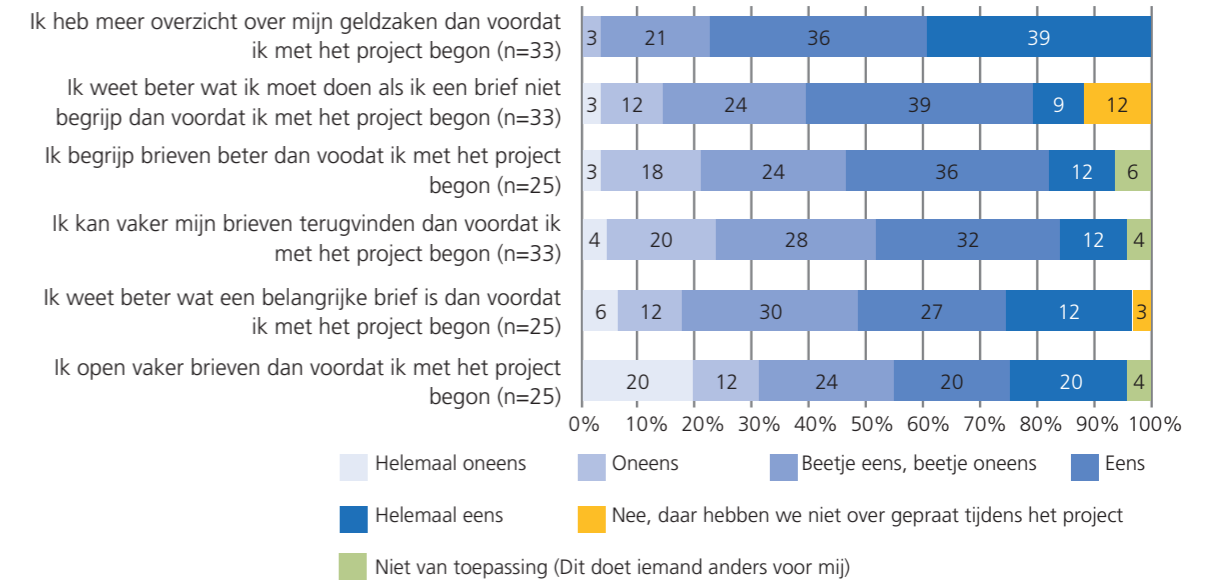
Figuur 14. Als nu mijn wasmachine kapot gaat, heb ik genoeg geld om een nieuwe te kopen (nT0=32, nT1=33)

LEEREFFECTEN

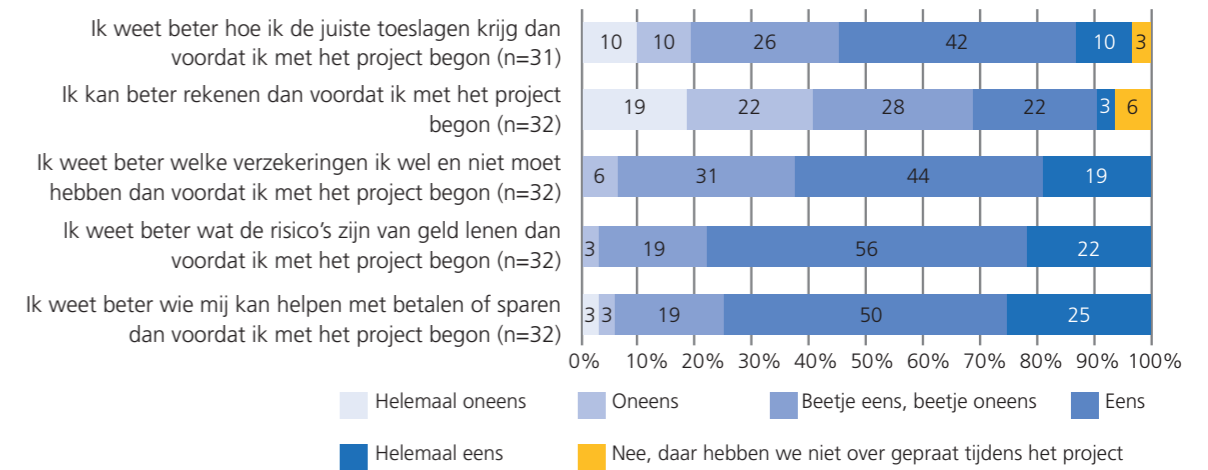
De deelnemers is gevraagd wat de leereffecten van het project zijn. Per element waar een project zich op richt is daarnaar gevraagd. In de figuren 15 t/m 19 staan de resultaten. Drie kwart (75%) van de respondenten die aan een project heeft deelgenomen dat zich (ook) richt op element 1 'orde en overzicht in de eigen administratie' is het (helemaal) eens met de stelling 'ik heb meer overzicht over mijn geldzaken dan voordat ik met het project begon'. Bij de andere stellingen ligt het percentage respondenten dat het (helemaal) eens is met de stelling tussen de 40-48%. Het is niet mogelijk om te toetsen of de gegeven antwoorden anders zijn voor verschillende groepen vanwege de kleine n.

Figuur 15. Leereffecten van het project op Element 1 (n=25-33)

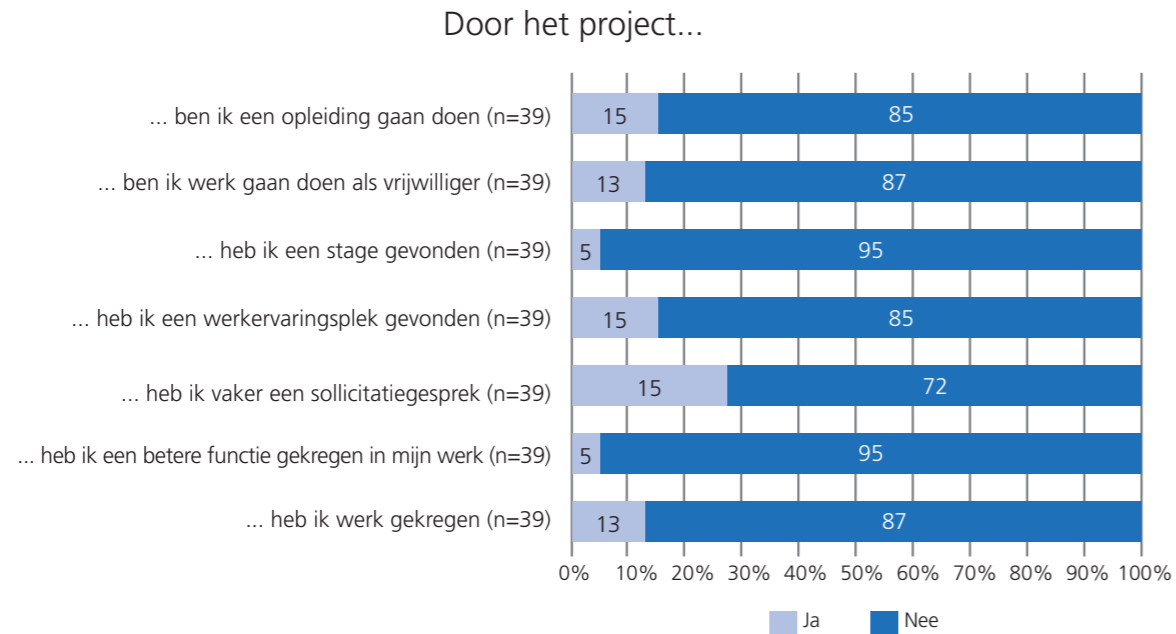
We zien een positief effect op de korte termijn voor de respondenten die deelnamen aan een project dat zich (ook) richt op element 2 'basale kennis en begrip van financiële zaken'. Zie figuur 16. Zo is (ruim) drie kwart van de respondenten het (helemaal) eens met de stellingen 'ik weet beter wie mij kan helpen met betalen of sparen dan voordat ik met het project begon' en 'ik weet beter wat de risico's zijn van geld lenen dan voordat ik met het project begon'. Bij de andere drie stellingen ligt het percentage dat het (helemaal) eens is met de stelling lager. Zo zegt 41% het (helemaal) oneens te zijn met de stelling 'ik kan beter rekenen dan voordat ik met het project begon'.

Figuur 16. Leereffecten van het project op Element 2 (n=31-32)

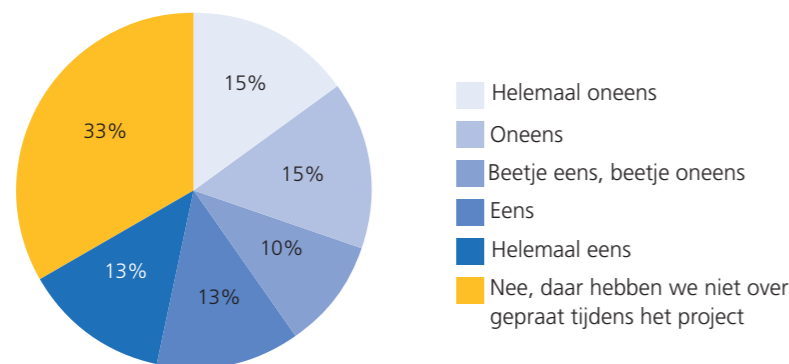
Verder hebben 39 respondenten die deelnamen aan een project dat zich (ook) richt op element 3 'inkomen generen' bij de T1 een aantal stellingen voorgelegd gekregen over wat ze hebben geleerd van het project met betrekking tot dit element. Negentien respondenten (49%) zeggen 'nee' op alle stellingen. Er zijn geen respondenten die op alle stellingen 'ja' zeggen. In figuur 17 staan de antwoorden van de respondenten op de losse stellingen weergegeven. De stelling 'door het project heb ik vaker een sollicitatiegesprek gehad' wordt het vaakst met een 'ja' beantwoord: dit antwoord is door 11 van de 39 respondenten gegeven.

Figuur 17. Leereffecten van het project op Element 3 (n=39)

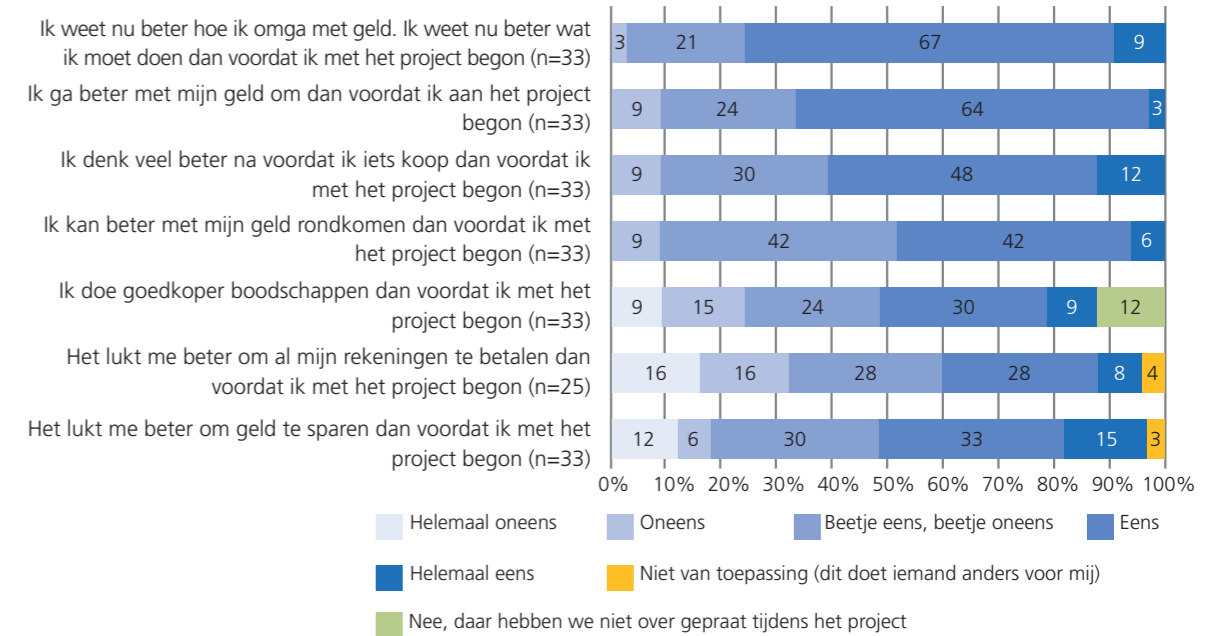
Respondenten die aan een project deelnamen dat zich (ook) richtte op element 3 hebben de stelling 'Ik weet beter welke toeslagen en uitkeringen ik kan krijgen dan voordat ik met het project begon' beantwoord. Zie figuur 18 voor de antwoorden. Ongeveer een derde (33%) van de respondenten zegt het hier niet over gehad te hebben tijdens het project, 30% van de respondenten is het er (helemaal) mee oneens, 10% is het er een beetje mee eens, beetje mee oneens en 26% is het er (helemaal) mee eens.

Figuur 18. Ik weet beter welke toeslagen en uitkeringen ik kan krijgen dan voordat ik met het project begon (n=39)

Tot slot hebben 33 respondenten op de T1 een aantal stellingen voorgelegd gekregen over wat ze hebben geleerd van het project wat betreft uitgaven beheersen (element 4). De resultaten zijn weergegeven in figuur 19. Respondenten zijn het het vaakst (helemaal) eens met de algemene stellingen over omgaan met geld: 'ik weet nu beter hoe ik omga met geld. Ik weet nu beter wat ik moet doen dan voordat ik met het project begon' (76%), 'ik ga beter met mijn geld om dan voordat ik aan het project begon' (67%) en 'ik denk veel beter na voordat ik iets koop dan voordat ik met het project begon' (60%). Het minst eens zijn ze met de laatste drie stellingen in de figuur. Zo zegt ongeveer een derde (32%) van de respondenten het (helemaal) oneens te zijn met de stelling 'het lukt me beter om al mijn rekeningen te betalen dan voordat ik met het project begon'.

Figuur 19. Leereffecten van het project op Element 4 (n=25-33)

SAMENVATTENDE CONCLUSIES

Tot en met 31 december 2018 hebben in totaal 69 deelnemers aan projecten die Aegon ondersteunt twee vragenlijsten ingevuld: de eerste is ingevuld voor de start van het project (de zogenoemde nulmeting: T0), de tweede is ingevuld direct na afronding van het project (de zogenoemde éénmeting: T1). De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 39 jaar en de meeste respondenten zijn vrouw (65%). In vergelijking met de T0 is het aantal respondenten dat werkt licht gestegen (T0 23%, T1 25%), maar ook is er een toename van het aantal respondenten dat zowel geen werk als opleiding heeft (T0 28%, T1 35%). Als het gaat om inkomstenbronnen zien we weinig verschillen tussen de T0 en de T1. Als het gaat om schulden, zien we een lichte daling van het percentage schuldenaren (T0 56%, T1 50%) en een stijging van het percentage respondenten dat zegt geen schulden te hebben (T0 37%, T1 47%). Als we kijken naar de verschilscores op de T0 en T1 op de vragen die specifiek over de elementen gaan zien we (lichte) verbetering op element 1 'orde en overzicht in de eigen administratie', element 2 'kennis en begrip van financiële zaken' en element 4 'uitgaven beheersen maar dit is (nog) niet significant. We zien wel significante vooruitgang op de 'sollicitatie handelingen' en 'soft skills solliciteren' van element 3 'inkomen genereren'. De gemiddelde score van de 37 respondenten op dimensie 1 'sollicitatie handelingen' ligt op de T0 op 3,2 dus dicht bij de 'beetje eens, beetje oneens'-antwoordoptie. Op de T1 ligt het gemiddelde met 3,6 dicht bij de 'eens'-antwoordoptie. Op dimensie 2 'soft skills solliciteren' (n=36) is er een stijging van 3,1 naar 3,4. Aangezien de n op de T1 nog zeer laag is, kunnen we aan deze resultaten nog geen harde conclusies verbinden. Bij de volgende rapportage hopen we met een hogere n verdere uitsplitsingen te kunnen doen naar achtergrondkenmerken.

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Tot en met 31 december 2018 hebben er sinds de start van het programma Van Schulden naar Kansen in 2017 1774 deelnemers meegedaan aan projecten die gesteund worden door Aegon in doelgebieden in Den Haag, Leeuwarden en Groningen. Daar wil Aegon in 2021 het aantal huishoudens met probleemschulden met 6000 gereduceerd hebben. Aegon wil financiële steun en vrijwillige inzet verlenen aan projecten in deze doelgebieden of in elk geval de deelnemers uit deze gebieden rekruteren. Uitgangspunt is dat elke deelnemer aan een project een huishouden vertegenwoordigt; ontwikkelingen op het gebied van financiële zelfredzaamheid van een deelnemer kunnen dus effect hebben op een heel huishouden. Behalve onderzoek op project- en doelgebiedsniveau wordt er tot en met 2020 continu onderzoek gedaan onder alle deelnemers aan de gefinancierde projecten. Het doel van het deelnemersonderzoek is inzicht te krijgen in de ervaren meerwaarde van deelname aan de (mede) door Aegon ondersteunde activiteit vanuit het perspectief van de deelnemer zelf. Elk jaar verschijnt er een openbare overall-rapportage over het deelnemersonderzoek Van Schulden naar Kansen. Dit rapport is het tweede en betreft de resultaten van de deelnemers aan projecten tot 31 december 2018. Op dat moment hebben in totaal 330 deelnemers aan 19 projecten die Aegon in 2018 ondersteunt de vragenlijst voor de start van het project ingevuld en 69 deelnemers hebben op dat moment twee vragenlijsten ingevuld: voor de start van het project (T0) en direct na afronding van het project (T1). Er was nog te weinig respons op de T2 om daarover te kunnen rapporteren.

In deze tussenrapportage zijn we ingegaan op de resultaten van twee groepen respondenten. Allereerst de instromers. Sinds de rapportage over 2017 zijn er 289 respondenten bijgekomen. De respondenten zijn gemiddeld 39 jaar oud en merendeels vrouw (60%). Negenentwintig procent van de respondenten heeft geen betaald werk en doet ook geen opleiding. De meest genoemde bron van inkomsten is een bijstandsuitkering (42%). Zeventig procent van de respondenten heeft een huishoudinkomen van minder dan €1500 per maand, bijna een derde (32%) zelfs minder dan €1000. Ruim twee derde (67%) van de respondenten zegt schulden te hebben. Zij blijken vaker in loondienst te zijn dan respondenten zonder schulden en hebben gemiddeld op drie tot vier kostenposten schulden. De gemiddelde schuld bedraagt €15.928,22 euro. De schuldenaren voelen zich minder vaak Nederlands (54%) dan respondenten zonder schulden (66%) en hebben vaker een zeer laag opleidingsniveau (25%) dan respondenten zonder schulden (17%). Ook hebben zij minder vaak kinderen (57%) dan respondenten zonder schulden (72%). De resultaten van de T0 op de vragen die over algemene financiële zelfredzaamheid gaan duiden op een onderschatting van de financiële problemen of het overschatten van de eigen vaardigheden: ongeveer de helft van de respondenten vindt zichzelf een beetje tot heel goed in de omgang met geld, geldzaken, post en uitgaven. Respondenten met een hogere opleiding en zonder schulden beoordelen zichzelf vaak hoger. Respondenten die meedoen aan een project dat zich (ook) richt op 'orde en overzicht in de eigen administratie' scoren op de specifieke vragen hierover gemiddeld een 3,5: precies tussen 'beetje eens, beetje oneens' en 'eens' in. Respondenten zonder schulden beoordelen zichzelf beter op dit element dan respondenten met schulden. Deelnemers die meedoen aan projecten die zich vooral op de doelgroep niet-westerse migranten richten, beoordelen hun vaardigheden hoger dan deelnemers die aan andere projecten meedoen. Wanneer we kijken naar de resultaten op de antwoorden op de vragen over element 2 'basale kennis en begrip van financiële zaken', dan zien we dat de respondenten die aan een project meedoen dat (ook) op dit element gericht is gemiddeld drie tot vier van de zes kennisvragen goed beantwoorden. Deelnemers die een deurwaarder hebben scoren hoger dan deelnemers die dit niet hebben. Ook scoren deelnemers uit Groningen hoger. Bij de specifieke vragen over het element 'inkomen genereren' scoren de respondenten op beide dimensies een 3,2 en 3,3, dus 'niet goed, niet slecht'. Respondenten die de specifieke vragen beantwoorden over element 4, dimensie 'korte termijnuitgaven' scoren gemiddeld een 3,8: gemiddeld genomen zijn respondenten het 'eens' met stellingen die gaan over de korte termijnuitgaven. De antwoorden op de vraag over 'lange termijnuitgaven' laten zien dat veel respondenten geen financiële buffer hebben om grote uitgaven (op de langere termijn) te kunnen dekken.

Een tweede responsgroep betreft deelnemers die tot en met 31 december 2018 twee vragenlijsten hebben ingevuld: vlak voor de start van het project en direct na afloop. Voor deze groep kunnen we dus nagaan of er korte termijn effecten zijn. Tot en met 31 december 2018 hebben in totaal 69 deelnemers aan projecten die Aegon ondersteunt twee vragenlijsten ingevuld: de eerste is ingevuld voor de start van het project (de zogenoemde nulmeting: T0), de tweede is ingevuld direct na afronding van het project (de zogenoemde éénmeting: T1). De

gemiddelde leeftijd van de respondenten is 39 jaar en de meeste respondenten zijn vrouw (65%). In vergelijking met de T0 is het aantal respondenten dat werkt licht gestegen (T0 23%, T1 25%), maar ook is er een toename van het aantal respondenten dat zowel geen werk als geen opleiding heeft (T0 28%, T1 35%). Als het gaat om inkomstenbronnen zien we weinig verschillen tussen de T0 en de T1. Wat betreft schulden, zien we een lichte daling van het percentage schuldenaren (T0 56%, T1 50%) en een stijging van het percentage respondenten dat zegt geen schulden te hebben (T0 37%, T1 47%). Als we kijken naar de verschilscores op de T0 en T1 op de vragen die specifiek over de elementen gaan zien we (lichte) verbetering op element 1 'orde en overzicht in de eigen administratie', element 2 'kennis en begrip van financiële zaken' en element 4 'uitgaven beheersen' maar (nog) niet significant. We zien wel significante vooruitgang op de beide dimensies van element 3 'inkomen genereren'. Aangezien de respons op de T1 nog zeer laag is, kunnen we aan de resultaten over de T0/T1 nog geen harde conclusies verbinden. Bij de volgende rapportage hopen we met een hogere n verdere uitsplitsingen te kunnen doen naar achtergrondkenmerken.

Dit rapport geeft een tussenstand op basis van eerste globale en vooral bivariate analyses. Meer diepgaande analyses zullen in de komende periode worden uitgevoerd zodat verdergaande en meer specifieke bevindingen en conclusies nader getrokken kunnen. Naarmate de respons op vooral de T2 van alle projecten hoger wordt, hopen we in het volgende rapport nog meer te kunnen zeggen over de opbrengsten op lange termijn. Ook gaan we nog meer analyses doen op achtergrondkenmerken en soort project en gaan we na of we verschillen zien in de ontwikkelingen op de T0, T1 en T2 tussen de verschillende zelfredzaamheidselementen. Tezamen met de jaarlijkse resultaten van het impactonderzoek hopen we steeds meer te weten te komen over de opbrengsten van de door Aegon gefinancierde projecten en wat projecten ervan kunnen leren voor een zo optimaal resultaat voor de mensen in de doelgebieden die in armoede leven.

BIJLAGE A: RESPONSTABEL AEGON 31-12-2018

Project	Organisatie	Stad	Elementen	Respons T0	Respons T1	Respons T2
Amargi	Goede Gieren Den Haag	Den Haag	1,4	50	1	-
Amargi Leeuwarden	Goede Gieren Leeuwarden	Leeuwarden	1,2,4	7	-	-
De Harde Leerschool	Stichting De Harde Leerschool	Den Haag	4	14	4	-
Eurowijzer Den Haag	Vluchtelingenwerk Zuidwest Nederland	Den Haag	1,2,4	31	-	-
Eurowijzer Leeuwarden	Vluchtelingenwerk Noord Nederland	Leeuwarden	1,2,4	11	8	1
Financieel Fit aan de slag met je Talent!	Colours of impact	Den Haag	1,2,4	15	-	-
Geld & Grip	Cijfers & Centen	Groningen	1,2,4	19	14	-
Thuisadministratie Humanitas Leeuwarden	Humanitas	Leeuwarden	1,2,4	6	-	-
Thuisadministratie Humanitas Den Haag	Humanitas	Den Haag	1,2,3,4	7	-	-
Leef Bewust Schuldvrij	Stichting Nelis	Den Haag	1,2,3,4	13	3	-
LEF op de arbeidsmarkt Den Haag	Talentcoach	Den Haag	3	41	23	8
MoneyWise	Care to coach	Leeuwarden	1,2,4	5	-	-
Het traject van Over Rood Arnhem	Over Rood	Arnhem	1,2,3,4	2	-	-
Schulddienstverlening	Welzijn Xtraplus	Den Haag	1,2,4	20	-	-
Schulden en Eigen Kracht	Royaal Thuis	Den Haag	1,2,4	24	-	-
SchuldHulpMaatje Den Haag	Stichting SchuldHulpMaatje	Den Haag	1,2,4	5	-	-
StadOogst	Onderneem 't – Projecten VOF	Groningen	1,2	24	-	-
Talent en Werk	De SollicitatieMentor	Groningen	3	26	9	-
Weer zelf doen	Care to coach	Leeuwarden	1,2,4	10	7	1
Totaal				330	69	10

BIJLAGE B: TECHNISCHE VERANTWOORDING

Gebruik van schaalscores

Binnen (sociaal) wetenschappelijk onderzoek wordt bij de analyses van onderzoeksresultaten vaak gewerkt met schalen. Een schaal is een samenstelling van antwoorden op afzonderlijke vragen. Dit kan een gemiddelde of een somscore zijn. Het onderwerp van de schaal betreft vaak abstracte begrippen. Door meerdere concrete vragen aan de respondenten te stellen, worden er (deel)aspecten van het onderwerp gemeten. Om de validiteit en betrouwbaarheid van de schaal te kunnen meten, wordt gebruik gemaakt van een factoranalyse en een betrouwbaarheidstoets (Cronbach's Alpha). Factoranalyse is een statistische techniek waarbij wordt vastgesteld of de variantie binnen meerdere vragen (items) een achterliggend gemeenschappelijk kenmerk hebben (latent construct), bijvoorbeeld voor de vragen die gaan over 'Orde en overzicht in de eigen administratie'. Een uitkomstmaat om te bepalen of data geschikt is voor factoranalyse is de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Test. Deze dient tussen de 0,7 en 1 te liggen. Om de interne betrouwbaarheid van een schaalscore te meten, wordt de Cronbach's Alpha toets uitgevoerd. Deze toets controleert of de variantie van de vragen onderling goed met elkaar correleren. De Cronbach's Alpha dient hoger dan 0,6 te zijn.

Element 1: Orde en Overzicht in de eigen administratie

Veel respondenten doen een project dat (ook) gericht is op het bevorderen van 'orde en overzicht in de eigen administratie'. Om er achter te komen in hoeverre deze respondenten hier voorafgaand aan de start van een project al grip op hebben, beoordelen de respondenten veertien stellingen. Respondenten die eerder aangaven een bewindvoerder te hebben, konden een aantal stellingen overslaan omdat deze stellingen op hen niet van toepassing waren. We hebben vervolgens een gemiddelde score (schaalscore) berekend over de 14 stellingen. De respondenten konden als uiteindelijke score minimum 1 en maximum 5 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondent volgens zichzelf is in het hebben van orde en overzicht in de eigen administratie. Soms konden respondenten ook 'Niet van toepassing' (6) als antwoord geven, deze antwoorden kunnen niet in de schaal worden opgenomen en zijn buiten beschouwing gelaten.

Een voorbeeld van een stelling die alle respondenten te zien kregen:

'Ik weet hoeveel geld ik elke maand kan uitgeven'

De antwoordopties bij deze stelling zijn:

Helemaal oneens (1) – oneens (2) – beetje eens, beetje oneens (3) – eens (4) – helemaal eens (5)

Een voorbeeld van een stelling die alleen respondenten zonder bewindvoerder te zien kregen:

'Ik betaal mijn vaste lasten met automatische incasso'

De antwoordopties bij deze stelling zijn:

Helemaal oneens (1) – oneens (2) – beetje eens, beetje oneens (3) – eens (4) – helemaal eens (5) – niet van toepassing (dit doet iemand anders voor mij) (geen score toegekend)

De stellingen waarop de schaalscore van element 1 is gebaseerd:

Stellingen van Element 1: Orde en overzicht in de eigen administratie

- > Ik betaal mijn vaste lasten met automatische incasso (R)
- > Ik heb de afgelopen twee maanden al mijn vaste lasten betaald (R)
- > Als ik iets beloof, dan doe ik dat ook
- > Ik maak post van bijvoorbeeld de bank open (R)
- > Ik weet welke brieven en andere papieren ik moet bewaren en welke ik kan weg gooien (R)
- > Ik bewaar alle belangrijke informatie in mappen
- > Ik kan een overzicht maken van mijn inkomsten, uitgaven en schulden
- > Ik heb een overzicht van alle rekeningen die ik nog moet betalen (R)
- > Ik vergeet rekeningen te betalen (R)
- > Ik houd bij waar ik mijn geld aan uitgeef
- > Ik weet hoeveel geld ik elke maand kan uitgeven
- > (Ik kan...) met geld omgaan
- > (Ik kan...) mijn geldzaken en post bijhouden(R)
- > (Ik kan...) mijn uitgaven bijhouden

R=routing. Respondenten die aangaven een bewindvoerder te hebben, hebben deze vragen niet gezien.

Uit de factoranalyse blijkt dat de verschillende items op één achterliggende dimensie scoren. De KMO voor dit factormodel is 0,89. Verklaarde variantie van het factormodel 41%. Cronbachs Alpha is 0,80. Dit betekent dat de onderlinge samenhang van de schaal gebruikt kan worden voor analyse.

Element 2: Basale kennis en begrip van financiële zaken

Daarnaast doen sommige respondenten een project dat (ook) gericht is op het bevorderen van 'basale kennis en begrip van financiële zaken'. Om er achter te komen in hoeverre deze respondenten hier voorafgaand aan de start van een project al begrip van hebben, werden zes vragen aan de respondenten gesteld.

Een voorbeeld van een kennisvraag is:

'Welke verzekering moet u van de wet hebben in Nederland, ervan uitgaande dat u geen auto heeft?'

De antwoordopties bij deze vraag zijn:

Aansprakelijkheidsverzekering – Inboedelverzekering – Rechtsbijstandverzekering – Uitvaartverzekering - Zorgverzekering

Per goed antwoord krijgen de respondenten één punt. Vervolgens hebben we een somscore (schaalscore) berekend over de zes stellingen. De respondenten konden als uiteindelijke score minimum 0 en maximum 6 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondent kennis en begrip heeft van financiële zaken. Respondenten hebben per meetmoment een andere set vragen beantwoord. In het onderstaande vlak staan de stellingen waarop de somscore van element 2 op de verschillende meetmomenten is gebaseerd.

Stellingen van Element 2: Basale kennis en begrip van financiële zaken T0

- > Stelt u voor, u staat rood. Hoeveel rente moet u aan de bank betalen?
- > Welke verzekering moet u van de wet hebben in Nederland, ervan uitgaande dat u geen auto heeft?
- > Als ik naar de huisarts ga, moet ik dit zelf betalen. Want ik moet mijn eigen risico gebruiken.
- > U heeft 10 voetballen nodig. Wat is de beste aanbieding?
- > Hans wil een nieuwe telefoon en een nieuw abonnement. Welke aanbieding is het goedkoopst voor Hans?
- > Thea krijgt deze mail, wat doet u?

Stellingen van Element 2: Basale kennis en begrip van financiële zaken T1

- > Stelt u voor, u staat rood. Hoeveel rente moet u aan de bank betalen?
- > Welke verzekering moet u van de wet hebben in Nederland, ervan uitgaande dat u GEEN auto heeft?
- > U heeft 5 voetballen nodig. Wat is de beste aanbieding?
- > Als ik een gebroken enkel heb, ga ik naar het ziekenhuis. Dit moet ik zelf betalen. Want ik moet mijn eigen risico gebruiken
- > Carla wil een nieuwe telefoon en een nieuw abonnement. Welke aanbieding is het goedkoopst voor Carla?
- > Els krijgt deze mail: Wat moet Els nu doen?

Stellingen van Element 2: Basale kennis en begrip van financiële zaken T2

- > Stel u voor, u staat rood. Hoeveel rente moet u aan de bank betalen?
- > Welke verzekering moet u van de wet hebben in Nederland, ervan uitgaande dat u GEEN auto heeft?
- > U heeft 5 tandenborstels nodig. Wat is de beste aanbieding?
- > Als ik naar de huisarts ga, moet ik dit zelf betalen. Want ik moet mijn eigen risico gebruiken
- > Tom wil een nieuwe telefoon en een nieuw abonnement. Welke aanbieding is het goedkoopst voor Tom?
- > Johan krijgt deze mail: Wat moet Johan nu doen?

Element 3: Inkomen genereren

Ook doen sommige respondenten een project dat (ook) gericht is op het bevorderen van 'inkomen genereren'. Om er achter te komen in hoeverre deze respondenten hier voorafgaand aan de start van een project al grip op hebben, werden acht vragen aan de respondenten gesteld. Een voorbeeld van een stelling op Element 3:

'[Hoe goed bent u in] vacatures vinden?'

De antwoordopties bij deze vraag zijn:

Heel goed (5) – best wel goed (4) – niet goed, niet slecht (3) – best wel slecht – heel slecht (1)

Uit de factoranalyse bleek dat er twee verschillende dimensies te onderscheiden zijn. De eerste dimensie richt zich op concrete handelingen die nodig zijn om te solliciteren, de tweede dimensie richt zich op de zachte vaardigheden die iemand nodig heeft om een baan te vinden. Vervolgens hebben we een gemiddelde score (schaalscore) berekend over de acht stellingen. De respondenten konden als uiteindelijke score minimum 1 en maximum 5 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondent scoort op de schaal 'uitgaven beheersen'.

Soms konden respondenten ook 'Niet van toepassing' (6) als antwoord geven, deze antwoorden kunnen niet in de schaal worden opgenomen en zijn buiten beschouwing gelaten.

Stellingen van Element 3: sollicitatie handelingen

- > Vacatures vinden
- > Sollicitatiebrief schrijven
- > CV maken
- > Ik weet wat ik moet doen om werk te vinden

Stellingen van Element 3: soft skills solliciteren

- > Gebruik maken van familie, vrienden en kennissen bij het zoeken naar werk
- > In contact komen met een werkgever
- > Een gesprek voeren met een werkgever
- > Het gaat mij lukken om werk te vinden

De KMO score voor dit model is 0,81, de verklaarde variantie: 54%. De Cronbach's Alpha voor 'Element 3: concrete handelingen solliciteren': 0,83, de Cronbach's Alpha 'Element 3: zachte vaardigheden solliciteren': 0,81.

Element 4: Uitgaven beheersen

Daarnaast doen sommige respondenten een project dat (ook) gericht is op het bevorderen van 'uitgaven beheersen'. Om er achter te komen in hoeverre deze respondenten hier voorafgaand aan de start van een project al grip op hebben, werden vier vragen aan de respondenten gesteld.

'Ik kijk altijd naar de prijs als ik iets koop'

De antwoordopties bij deze stelling zijn:

Helemaal oneens (1) – oneens (2) – beetje eens, beetje oneens (3) – eens (4) – helemaal eens (5)

Vervolgens hebben we een gemiddelde score (schaalscore) berekend over de vier stellingen. De respondenten konden als uiteindelijke score minimum 1 en maximum 5 hebben. Daarbij geldt: hoe hoger de score, hoe beter de respondent scoort betreffende element. Soms konden respondenten ook 'Niet van toepassing' (6) als antwoord geven, deze antwoorden kunnen niet in de schaal worden opgenomen en zijn buiten beschouwing gelaten.

Stellingen van Element 4: uitgaven beheersen

- > Ik kijk altijd naar de prijs als ik iets koop
- > Als ik iets duurs koop, kijk ik eerst of ik genoeg geld heb
- > Ik spaar geld als ik iets heel duurs wil kopen
- > Als het moet, kan ik een tijdje minder geld uitgeven

Uit analyse blijkt dat de items op één achterliggende dimensie laden. De KMO score is 0,60, de verklaarde variantie is 33%. De Cronbach's Alpha 'Element 4: uitgaven beheersen': 0,70. Deze schaal is daardoor geschikt voor analyse.

Berekening schuld

In de vragenlijst zijn twee vragen opgenomen die de schuldensituatie van de respondenten uitvragen:

Vraag 1: Heeft u schulden? (12 afzonderlijke mogelijke schuldeisers)

Vraag 2: Hoeveel geld zijn uw schulden samen? Let op: de lening van uw woningen of de studie tellen niet mee.

Bij Vraag 1 kregen respondenten een lijst met de volgende instanties / schuldenposten te zien: energiemaatschappij, belastingdienst, CJB, zorgverzekering, huur, bank, (web)winkels, vrienden, boetes bij de gemeente of UWV, hypotheekschuld, studieschuld of andere schulden. Respondenten moesten per instantie / schuldenpost de vraag 'heeft u schulden?' beantwoorden. De antwoordopties waren: 'ja', 'nee', 'weet ik niet'. Wanneer respondenten op deze vraag 'ja' hebben geantwoord, worden zij ingedeeld bij de respondenten bij schulden. Als respondenten op alle vragen 'nee' hebben beantwoord, worden ze ingedeeld bij de respondenten zonder schulden. Als respondenten nergens 'ja' geantwoord hebben en bij één of meerdere 'weet ik niet', dan wordt de respondent ingedeeld bij de categorie 'Weet ik niet'.

Studieschuld en hypotheekschuld worden in dit onderzoek niet gezien als schuld. Wanneer respondenten alleen deze posten als schuld hebben opgegeven, zijn ze ingedeeld bij de respondenten zonder schulden.

Berekening hoogte schuld

Bij Vraag 2 konden respondenten die 'ja' hadden geantwoord op één van de twaalf schuldposten kiezen uit de volgende antwoordopties: 'ik heb op dit moment geen achterstanden met betalingen / schulden', negental bedragen (van '500 euro of minder' tot 'meer dan 50.000 euro'), 'weet ik niet' en 'wil ik niet zeggen'.

In uitzonderlijke gevallen kwam het voor dat respondenten de vragen over schuldposten niet hebben beantwoord, maar wel een bedrag bij Vraag 2 invulden. Om hiervoor te corrigeren en de schuldensituatie zo compleet mogelijk weer te geven hebben we een combinatievariabele gemaakt waarbij deze respondenten wel bij de respondenten bij schulden zijn gedeeld en niet buiten beschouwing zijn gelaten.

Significantie toetsen

Om te beoordelen of een gevonden effect op toeval berust, wordt getoetst op significantie. Dit is een statistische term die aangeeft of het onaannemelijk is dat een gevonden verschil op toeval berust. In de tekst wordt dit aangegeven doormiddel van een sterretje (*). **Hoe meer sterretjes, hoe kleiner de kans dat de gevonden verschillen op toeval berusten.**

